

új

Kéve

A SVÉDORSZÁGI MAGYAR PROTESTÁNS GYÜLEKEZETEK LAPJA

Szenteltessék meg a Te neved

Mindjárt a megszólítás után („Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben”) roppant egyszerű, csak néhány szóból álló, mégsem mindenki előtt nyilvánvaló értelmű kéréssel folytatjuk a Mestertől tanult imát: „Szenteltessék meg a Te neved”. Első kimondásra, hallásra, utánagondolásra ebből csak egy dolog világos: hogy akiről itt szó van, az — Isten.

De miért az **ő neve** szenteltessék meg? És hogyan szenteltessék meg?

Vannak akik valami misztikumot sejtenek „a Te neved” kifejezésben, én inkább költői fordulatot sejtetek: Isten neve tulajdonképpen magát Istent jelenti. Mint amikor a hatósági közeg azt mondja: „a király nevében” vagy „a törvény nevében”, ami annyit tesz: a király parancsának, a törvényelőírásának megfelelően. Vagy mint amikor a diplomata azt mondja: „kormányom nevében”, amit úgy kell érteni: az illető kormány megbízásából. Izraelben élő barátomtól tudom, hogy náluk, akiknek nyelvében és kultúrájában a világot teremtő és fenntartó legfelsőbb lénynek külön személyneve van, amelyet kimondani tilalmas (az „isten” jelentésű héber szó a legfelsőbb lénynek nem

a **kilétét**, hanem a **mivoltát** jelöli, mint Péternek vagy Pálnak az „ember”), olyan beszédhelyzetekben, amelyekben mi „Isten”-t mondunk, gyakran használják „a Név” kifejezést („a Név áldjon meg”, „a Név legyen veled”).

A Miatyánk második mondatával tehát azt kérjük Istentől, hogy ő maga szenteltessék meg. De hogyan? Mit jelent ez?

Gondoljunk a „szenteltessék meg” kifejezés pontos jelentésére: „valakik szenteljék meg”. Nemcsak magyarul elemezendő ez így: a Miatyánk minden általam ismert nyelven vagy szenvedő, visszaható igealakot használ (maga a bibliai görög szöveg is), vagy jelzős szerkezetet (például: „helgad varde”, azaz „legyen megszentelt”), és minde-

„Ez az én testem, mely tiérettetek megtöretik...”
15. századi freskórészlet a ciprusi Platanisztaszában
lévő Szent Kereszt-templomból.

gyik nyelvi alakzat ugyanazt az interakciót jelenti két fél között. Mert nyilvánvaló, hogy a megszenteltetéshez kettő kell: valaki vagy valami, akit vagy amit megszentelnek, és valakik, akik ezt teszik. Megszentelünk például egy ünnepet: ünneplőbe öltözünk, ünnepi asztalhoz ülünk, templomba megyünk, s

(Folytatás a 4. oldalon)

Veress Zoltán

A Svédországi Magyar Protestáns Gyülekezetek lapja.
Az Északon élő magyarok ökumenikus fóruma.

Megjelenik kéthavonta (évi 6 szám).

III. évfolyam 2. szám, 1995. április

Felelős kiadó:
Veress Zoltán

Szerkesztők:
Molnár-Veress Pál
Szentkirályi Csaga, Sántha Ferenc,
Molnár-Veress Mária Magdaléna

Szerkesztőség:
Vintrosagatan 17/1,
S-124 73 Bandhagen (Stockholm)
Telefon: 08 - 86 36 39
Telefax: 08 - 86 36 39

Nyomda: Ekonomi-Print AB
Dalagatan 31. 113 23 Stockholm
Telefon: 08 - 33 29 90
Telefax: 08 - 33 47 62
Felelős vezető: Alexander Jenssen

Példányszám: 2000

Gyülekezeti tagjaink a lapot
terítésként kapják.

Adományt a lapkiadás céljára köszönettel fogadunk
a következő számlára:

Ungerska Protestanters Kyrkosamfund
Postgiro 602047-3

Ungerska Protestanters Kyrkosamfunds tidning.
Ungaras ekumenisk forum i Norden.

Utkommer varannan månad (6 nr/år).

Ärgång III. Nr. 2. april 1995.

Ansvarig utgivare:
Zoltán Veress

Redaktörer:
Pál Molnár-Veress
Csaga Szentkirályi, Ferenc Sántha,
Mária-Magdaléna Molnár-Veress

Redaktion:
Vintrosagatan 17/1
S-124 73 Bandhagen (Stockholm)
Telefon: 08 - 86 36 39
Telefax: 08 - 86 36 39

Tryckeri: Ekonomi-Print AB
Dalagatan 31. 113 23 Stockholm
Telefon: 08 - 33 29 90
Telefax: 08 - 33 47 62
Chef: Alexander Jenssen

Upplaga: 2000 ex

Församlingsmedlemmar får tidningen gratis.

Gåvor till utgivningens ändamål emottages med
tacksamhet på följande postgironummer:
Ungerska Protestanters Kyrkosamfund
Postgiro 602047-3

ÖRÖK KERESÉS

A könyvnek meg kell lennie valahol. Sok-sok éve forgattam támla nélküli, bomló kötésű lapjait. Öreg, rozoga legény volt ő már akkor, az a fajta, amelynek ifjúkora a múlt századdal tűnt tova. Idős tanár ismerősömtől kaptam kölcsön, mikor választ kerestem megannyi kérdésem egyikére.

Tudni szerettem volna többek között azt, amit (akkor és ott) bűn volt megkérdezni: hová nyúlnak keresztény világunk gyökerei? Világosságot, rendet szerettem volna abban a zavarosban, amit megteremteni volt gondja a hatalomnak. Szerzőre és címre már nem emlékszem (azt hiszem fedőlappal együtt mindkettő elkallódott), csak arra, hogy franciául íródott. Emiatt nem tudtam a fölfedezés örömeivel hangosan olvasni családtagjaimnak a számomra releváció értékű részeket. Azt például, amely Keresztelő Szent Jánost, az elnyomás, az idegen hatalom ellen szónoklót, erdélyi magyar szívem kellős közepébe véste. Nem csoda, kurucdalokon, Kossuth-nótán cseperedtem. Vagy azt, amely Jézus alakját tárta rendhagyón elé. Keresztelő Szent János bátor, hazafiúi kiállása után arról a diplomata Jézusról olvashattam, aki nem szólt a rómaiak ellen. A rácsok mögött sínylődő János képe még ellentmondásosabbá tette számomra Jézus „add meg a császárnak, ami a császáré” -szerű kijelentéseit, s tizenéves fejemmel őszintén kezdtem kételkedni a világ józan ítélőképességében. Sutba is vágom talán a könyvet, ha nem hajt a kíváncsiság. Szinte észrevétlen csúsztam át egy másik dimenzióba.

Két ember helyett két igazság nézett itt farkasszemet: egy evilági és egy transzcendens, s mindkettő mögött kereszt magasodott. János emberi igazsága mögött egy képzeletbeli, tér és idő koordinátáiból összeálló. Félelmetes, olyan súlyú kereszt, amilyent csak ember képes megteremteni — saját használatra. Jézus transzcendens igazsága mögött ama fából ácsolt, porlékony, csupán ideig-óráig kereszt. Ezt szintén csak ember képes összekalapálni — mások számára. A jánosi igazság az idegen elnyomás ellen küzd. A jézusi saját emberi korlátainktól, épp a jánosi keresztől próbál szabadítani. Mindketten küldetést teljesítenek. Egyik a saját, emberi lelkiismerete szerint, másik az Úr akarata szerint. János a harcot, a testi ellenállást gondolja célravezetőnek. Jézus a kiválasztottak zsenialitásával mutatja a másik utat. A lélekre, az emberbe szorult isteni szikrára apellál, s tudja, a változásnak a lélek útján kell végbemennie. „Non-violence: tudatos szenvedés... Azok a férfiak, akik a leggonoszabb erőszak idején fölfedezték a non-violence törvényét, nagyobb lángelmék voltak mint Newton, nagyobb hadvezérek, mint Wellington; ők bebizonyították, hogy a katonai fegyverek hatástalanok. (...) Az ember méltósága magasabb rendű törvény után kívánczik: ez a szellem ereje...” — a hindu Mahatma Gandhi szavai ezek. De festett-e valaha is valaki világosabb képet a krisztusi igazságról?

A kiválasztottak zsenialitásával — a kiválasztottak természetes egyszerűségével mutatja Jézus az egyetlen, méltósággal járható utat. A szeretet jelszavát tűzi zászlajára, s ezzel az emberiség legnagyobb erőpotenciáját. Azt az energiát, mely mindannyiunkban Isten jelenléteként lángol. „Nincs nagyobb átok, mint a gyűlölet, nincs nagyobb áldás mint a szeretet” — tartja a japán közmondás. Hogy mégis miben hozott újat Krisztus? Abban, hogy ő a Messiás biztonságával mert eszmerendszert, világszemléletet alapozni egy fogalomra, amely azóta is a keresztény vallás aranyfedezete. Tudás és hatalom, mert benne rejlik a megértés, a könyörület, az irgalom, az együttérzés, a féltés, az önfeláldozás képessége, s magától értetődővé teszi az egyébként paradoxnak tűnő tanítást: „Szeresd ellenségeidet!”

A könyvnek, mondom, meg kell lennie. Azóta még hajlottabb korú, kedves, okos ismerősöm őrzi valahol. Fájna, ha bármelyiküknek is baja esnék. Úgy tartoznak keresgélő kis életemhez, mint a szülővárosom fölé magasodó Jézus-kiáltó.

Kovácsnay Enikő

50 ÉVE ÉRT VÉGET

50 ÉVE ÉRT VÉGET A 70 HÓNAPIG TARTÓ MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ, AZ EMBERISÉG EDDIGI LEGSZÖRNYŰBB HÁBORÚJA, MEL-
NEK 55 MILLIÓ HALOTTJA MELLETT 35 MIL-
LIÓ SEBESÜLTJE ÉS 2 MILLIÓ ELTŰNTJE
VOLT. EMBERVESZTESÉGEK: SZOVJET-
UNIÓ 20 600 000, KÍNA 11 800 000, LENGYEL-
ORSZÁG 6 020 000, NÉMETORSZÁG 5 250
000, JAPÁN 1 800 000, JUGOSZLÁVIA 1 690
000, MAGYARORSZÁG 1 000 000, FRANCIA-
ORSZÁG 810 000, OLASZORSZÁG 415 000,
NAGY-BRITANNIA 386 000, ROMÁNIA 378 000,
USA 259 000, HOLLANDIA 210 000, GÖRÖG-
ORSZÁG 160 000, BELGIUM 88 000, FINN-

ORSZÁG 84 000, BULGÁRIA 20 000, NORVÉ-
GIA 10 000, DÁNIA 1 400. ~ 1939 ÉS 1945
KÖZÖTT 4,5–6 MILLIÓ ZSIDÓ ÉS LEGALÁBB
FÉLMILLIÓ NEM ZSIDÓ FOGLYOT GYILKOL-
TAK LE A NÁCI NÉMETORSZÁG KONCENTRÁ-
CIÓS TÁBORAIBAN. AZ EURÓPAI ZSIDÓK
KIIRTÁSÁRÓL A KÖVETKEZŐK A BECSÜLT
SZÁMOK: LENGYELORSZÁG 2 350 000, SZOV-
JETUNIÓ 700 000, MAGYARORSZÁG 550 000,
ROMÁNIA 340 000, NÉMETORSZÁG 160 000,
HOLLANDIA 104 000, FRANCIAORSZÁG 60 000,
AUSZTRIA 58 000, GÖRÖGORSZÁG 57 000,
JUGOSZLÁVIA 55 000, BELGIUM 25 000,
OLASZORSZÁG 8 500. []

(Folytatás a címlapról)

ami fontosabb mindezeknél, aznap valahogy nemesebb érzésekkel telünk el, mint máskor, jobban szeretjük egymást, mindenképpen emelkedettebb lélekkel élünk. Ettől ünnep az ünnep: hogy megszenteljük. De miképpen szentelhetjük meg Istent?

Semmiképp sem úgy, hogy mi, emberek nyilvánítjuk őt szentté vagy elismerjük az ő szentségét. Ezt értelmetlen volna őtöle kérnünk („Mi Atyánk, szenteltessék meg a Te neved”): önmagunkat kellene biztatnunk rá. De ez megintcsak értelmetlen volna, hiszen a mindenható, öröktől fogva való Isten nem szorul arra, hogy mi „avassuk” őt szentté: ő szent attól függetlenül is, hogy mi mit tartunk felőle vagy mit mondunk róla. Ha tagadjuk Istent, nem őt fosztjuk meg létezése valóságától, önmagunkat fosztjuk meg a belé vetett hit erejétől. Ha pedig káromoljuk Istent, nem őt fosztjuk meg szentségétől, ez egyszerűen lehetetlen számunkra, hanem magunkat szennyezzük be. Ha azonban Isten öröktől fogva való szentségét felismerjük, s ennek ismeretében, tudatában, átérzésében az ő színe előtt (azaz mindig, hiszen mindig ott vagyunk) igyekszünk úgy élni, úgy viselkedni, úgy szólni, úgy szeretni egymást, ahogy ezt ő elvárja tőlünk, s ahogy tulajdonképpen magunk is elvárhatjuk magunktól — nos, akkor megszenteljük őt, mint ahogy megszenteltük az emelkedett lélekkel megült ünnepet, némiképp fölébe kerekedve eredendő gyarlóságunknak.

Szerintem ezt kérjük Istentől, egészen pontosan ennek a képességét, amikor azt mondjuk: „Szenteltessék meg a Te neved”. Mintha kissé feloldva a Miatyánk szavait ajkunkra adó Mester végletesen tömör fogalmazását, így fohászkodnánk: „Isten, aki betöltöd a világmindenséget, aki teremő atyánk vagy, segíts minket abban, hogy megsejtsük a Te nagyságodat, megérezzük a Te öröktől fogva való szentségedet, s igyekezzünk felemelkedni hozzád.”

Istenes verseink

Idézzük mégegyszer Berzsenyi fohászkodását: „Isten! kit a bölcs lángesze föl nem ér, / Csak titkon érző lelke óhajtvá sejt...”

Babits Mihály (1883—1941) gyönyörű illusztrációját nyújtja „titkon érző lelkünk” istenvágyának. Mint Ady, Babits is „hitetlenül hisz”, s mint „lelki leánya”, Nemes Nagy Ágnes, féltékenyen őriz kutató szelleme szabadságát. Halálos ágyán is elhárította a vallás vigaszt, bár lelke tele volt imával. A gégerák utolsó stádiumában így szakad föl belőle „Jónás imája”: „...Óh bár adna a Gazda patakod / sodrának medret, biztos utakon / vinni tenger felé; bár verseim / csücskére Tőle volna szabva rím, / előre kész, s mely itt áll polcomon, / szent Bibliája lenne verstanom...!”

A „Gazdához” sóvárog a másik versben is: „Vezessen Hozzád a szabadság!” S ha ebben valaki következetlenséget látna, íme a megokolás: „...nem annak kell az imádság, / ki Istent megtalálta már.”

Harcos hitvédők, nem is olyan rég, könnyen rásütötték az „ateista” bélyeget a nonkonformis szellemekre, agnosztikusokra. Mennyivel emberibb, krisztusibb az a mértéktartás, mely — mint nem egyszer olvastam újabbegyházi megnyilatkozásokban — „istenkeresőkről” beszél, nem „istentagadókról”. Hisz aki tollat ragad, még ha vitriolba mártja is, hogy Istennel vagy keresztény istenképpel, „leszámoljon”, az nem közömbös, nem langyos, akit Jézus kiköp a szájából, hanem vívódó, választ erőszakoló lélek: istenkereső. Noha ritkán válik Saulusból Paulussá.

Vadak, madarak, delfinek meggyűrzése, sőt rádióadóval felszerelése manapság általánosan elterjedt módszer: így követi a tudós megfigyelő az egyedek mozgását, még a térképre is berajzolja vándorlásukat. Ez a tudós, komputeres szemmeltekintés aligha ihlette volna a költőt szép versének megírására; de nem is volt ez még elterjedt módszer a harmincas években. Romantikusabb, melegebb, költőibb allegória a nagyúri vadász és a zsenge korban foglyul ejtett s aranyos övvel megjelölt, birtokba vett vad kapcsolata: „...érezem, valaki néz rám, / visz, őriz ezer baj között.” Ez a szem nem hidegen regisztrál; azzal is törődik, mire használja szabadságát az elbocsátott vad: „...nem hagy nyugton, bajt idéz rám, / mihelyt gögömbben renyhülök”.

Lám, ahogy — Jézus szerint — Isten utálja a közönyt, az ember sem bír kibékülni a gondolattal, hogy — Határ Győző szavával — „özön közöny” kozmikus hidegében kell borzongania, s ha létezik is Isten valamiképpen, az nem gondol vele s nem is vár tőle semmit.

Persze sokszor elkelne valami erőteljesebb isteni beavatkozás, mondjuk Boszniában vagy Ruandában. Az „elbocsátott vadnak” azonban be kell érnie azzal, hogy lelke csöndjében fűlel a „Gazdától” érkező titkos jelekre; érleli, jó illatokkal telíti, „bogáncs-szívét”.

Szente Imre

Babits Mihály

Az elbocsátott vad

Nem hiszek az Elrendelésben,
mert van szívemben akarat,
s tán ha kezem másképp legyintem,
a világ másfelé halad.
Mégis érzem, valaki néz rám,
visz, őriz ezer baj között,
de nem hagy nyugton, bajt idéz rám,
mihelyt gőgömben renyhülök.

Ez a valaki tán az Isten,
akitől bújni hasztalan.

Nem hiszek az Elrendelésben,
de van egy erős, ős uram.
Már gyermekül vermébe ejtett,
s mint bölcs vadász gyenge vadat,
elbocsátott, de nem felejtett:
szabadon sem vagyok szabad.

Ily vadra régi hercegeknek
szokásuk volt, mondják, jelet,
aranyos nyakörvet verettek,
hogymindég ráismerjenek.
Így hordom én is titkos örvét
annak, aki e rengeteg
ölében elfogott, de önkényt
újából elveszni engedett.

Azóta bolygok a viharban
vad módra — de az ő jele,
erejének bélyege rajtam,
hogymeg ne nyughassam nélküle,
s mint szélcibált bogáncs, amelyen
a szivárvány lába pihen,
illattal tellik: úgy betelljen
sóvárgással bogáncs-szívem.

Nem hiszek az Elrendelésben,
mert szabad vagyok: oly szabad,
mint a bolond bogáncs a szélben
vagy vad bozót között a vad.
„Vezessen Hozzád a szabadság!”
így kérem olykor, aki vár,
mert nem annak kell az imádság,
ki Istent megtalálta már.

Észak honából

SÖLVESBORG SZÁZADAI

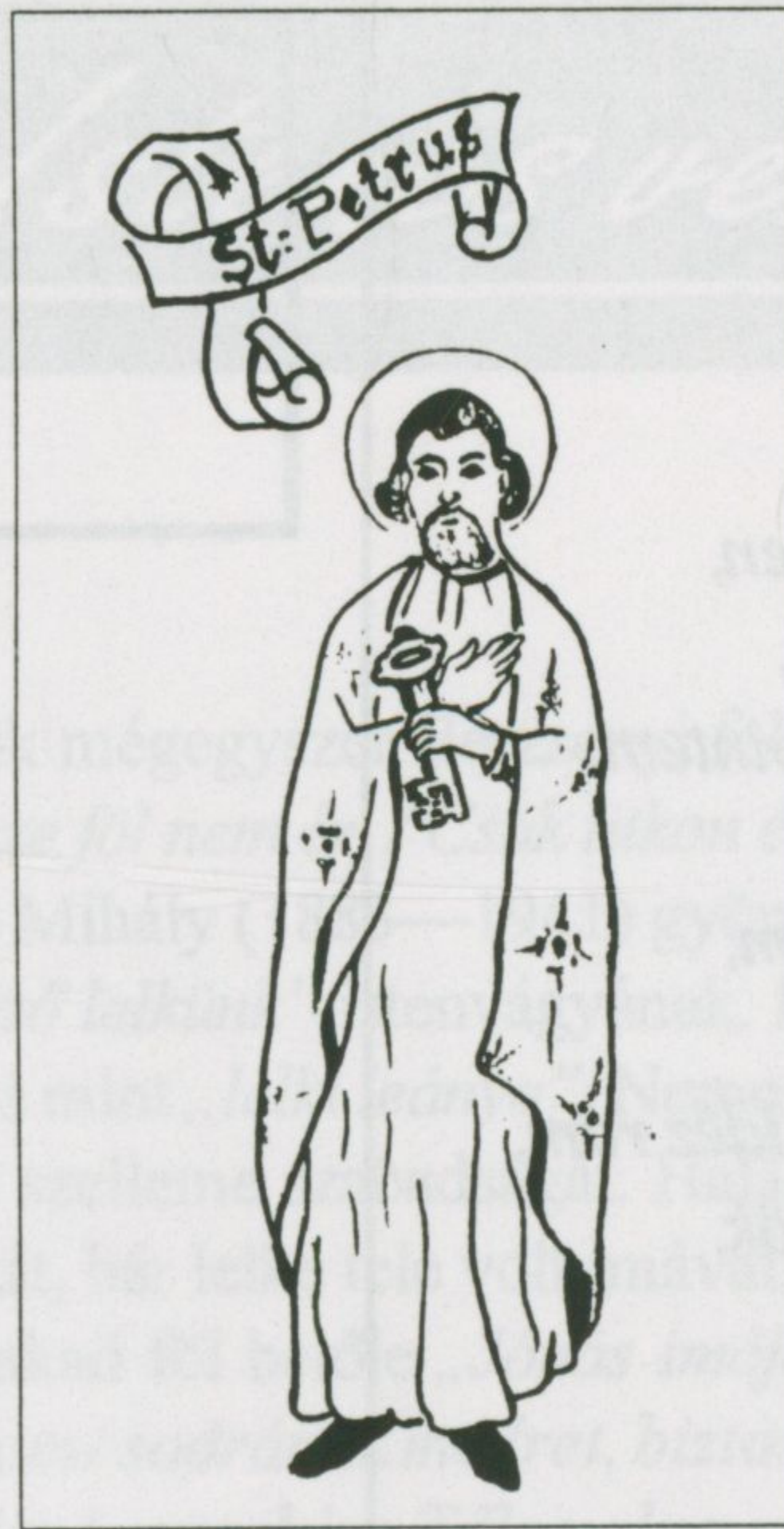
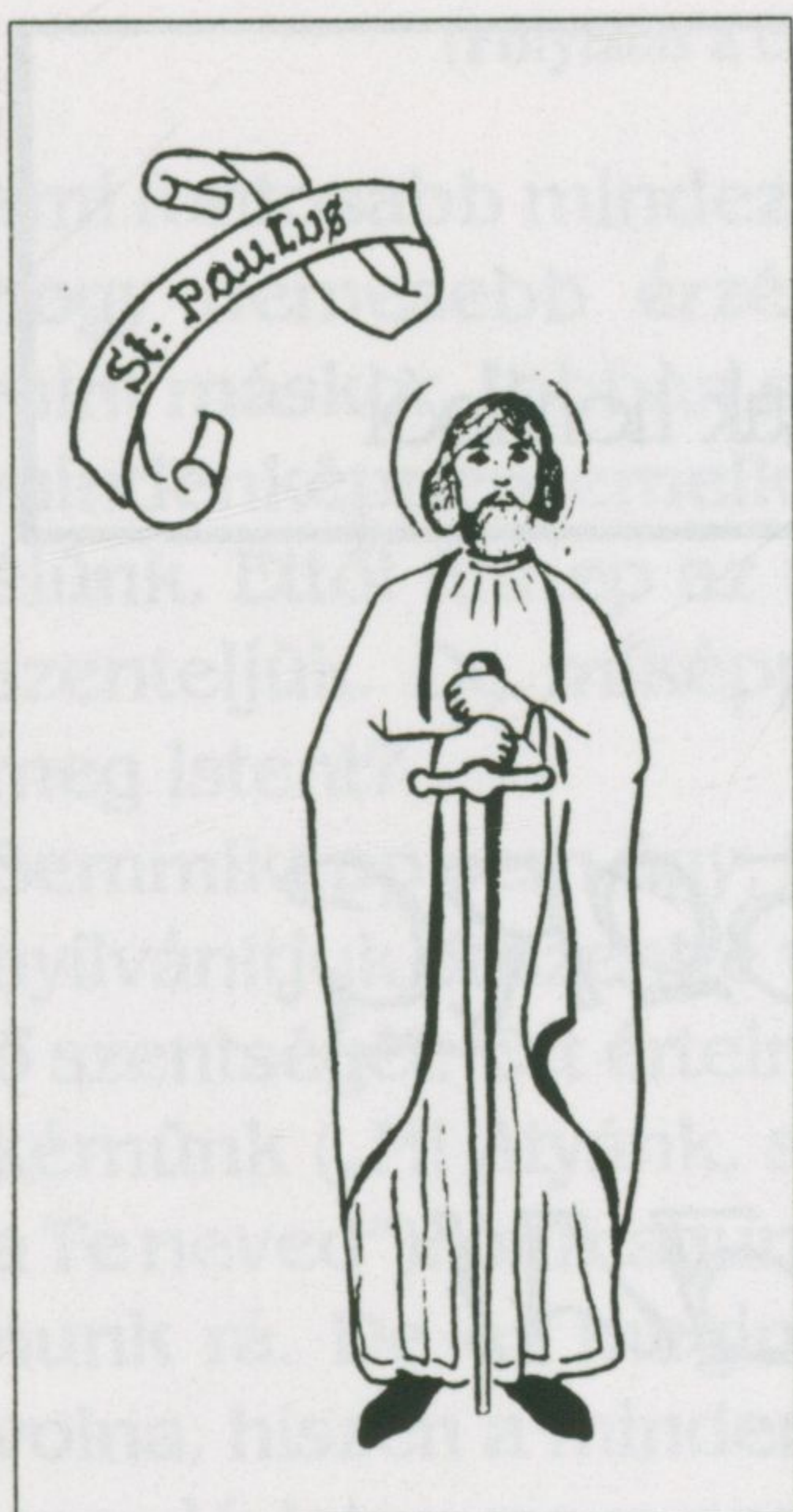
Blekinge történetében éles határvonalat jelent az 1658-ban kötött roskildei béke. A tartomány a békeszerződést megelőző évszázadokban Dániához tartozott.

A kereszténységre való áttéréstől a roskildei békéig tartalmas egyházi élet bontakozott ki a blekingei tájakon. Egyházközségeket (socken) alapítottak, templomokat és kolostorokat építettek, amelyeket az évszázadok során többször átalakítottak. Az anyagi és szellemi élet, a lakosság életfeltételei és szokásai itt még inkább tükröződnek a tárgyi emlékekben, mint máshol. Az egyházi művészet olyan, mint egy könyv, amelyből — aki olvasni tudja — megismerheti a múlt idők politikai, gazdasági és szociális problémáit. Az épületek, a berendezés, a kegytárgyak az ízlés változásait, a mesterek kezűgyességének és alkotókészségének fejlődését mutatják. Nyomon követhetők rajtuk a külföldi és a helyi népi hatások.

(Folytatás a 6. oldalon)

A Nicolai-templom Sölvesborgban. Sántha Ferenc tusrajza.

(Folytatás az 5. oldalról)

Sölvesborg nevével először a XIII. század második felében találkozunk az írott forrásokban. A város 1250 körül alakult ki, és egy szabályos, kisebb vásártér körül elterülő, Észak-Európára jellemző település képét mutatja. Fejlődésén kezdettől fogva érezhető az északnémet városok szövetsége, a Hanza befolyása.

A templomot egyes források szerint Szent Miklósnak (Sankt Nikolaus), többek közt a tengerjárók oltalmazójának szentelték. Az épület a régi temető közepén helyezkedik el; a temetőt terméskőből emelt fal védi. A templom alapja is terméskő, egyébként téglából épült, és egy aránylag alacsony, egyenesen zárt szentélyből, egy valamivel szélesebb és magasabb hajóból, valamint toronyból áll. Az épület déli oldalán található egy kápolna és a bejárat, a fegyverház (vapenhus); az északi oldalán a század elején épült sekrestye áll.

A templom belsejébe két bejárat vezet: egy délről, a késő középkorban épült fegyverházon keresztül, egy pedig az északi oldalról, amelyet manapság nem használnak. Ez utóbbit át vitték ki régen a templomban felravatalozott halottakat. A torony alatt nyíló nyugati, jelenlegi főbejárat későbbi eredetű. A belső tér hangulatát középkori boltívek gazdag festményei és a XVII. századi gazdag falfaragások (az oltár, a szószék) teremtik meg.

A szentély — az épület legrégebbi része — a XIII. század végéről származik; ehhez csatlakozott a XIV. század elején a hajó. Még ugyanebben a században elkészül a téglából épült boltíves torony, a kápolna és a szentély boltozata. A XV. század elején épül egy eredeti formájában valószínűleg kétemeletes fegyverkamra, és ekkor készül a hajó boltozata is. Ezzel egyidőben az egész belső teret gazdag festményekkel borítják. A templom északi oldalához 1486-ban egy karmelita kolostort építenek. Nem sokkal a reformáció után, 1536-ban, a kolostort lebontják, és a templom ismét önálló épületegyüttes lesz.

A középkori berendezésből említést érdemel az 1200-as években gottlandi homokkőből készült keresztelőmedence, az 1410—1420 körül faragott feszület, valamint az 1459-ből való kisharang a következő felirattal:

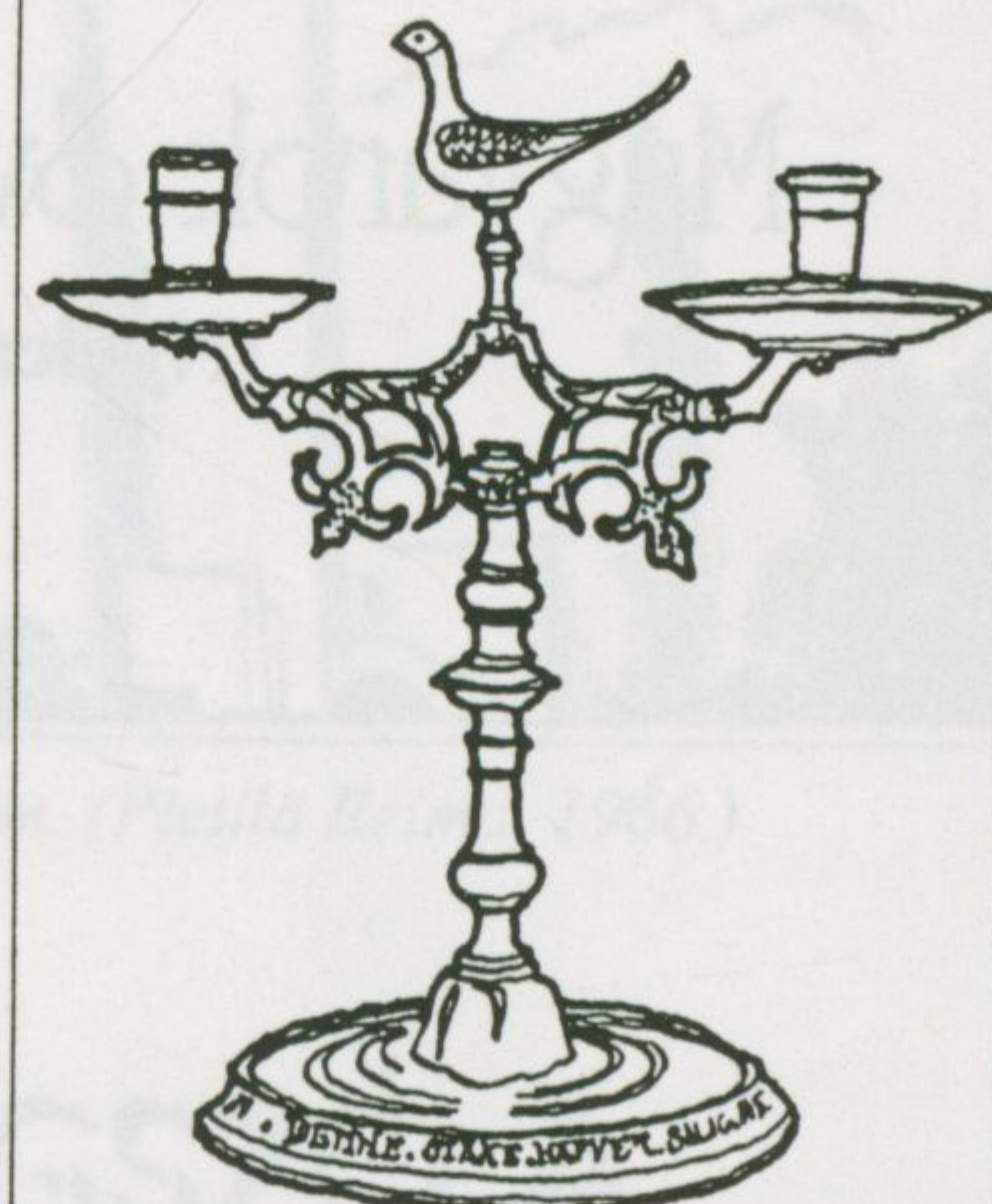
OREX GLORIE CRISTE VENI CUM PACE ANNO DOMINI MCCCLIX
(Óh dicsőséges király, Krisztus, jöjj el békével. Az Úr 1459. évében).

A XVII. század első fele a templom virágkora, különösen ami a berendezést illeti. Ekor nyert a fegyverkamra homlokzata is új, reneszánsz stílusú kiképzést. A szószer 1615 körül, a szép emeletes barokk oltár 1622-ben készült. A falakat és boltíveket elborító, gazdag figurális jeleneteket, egy-egy szent képét ábrázoló középkori falfestményeket a XVIII. században lemeszelték, és csak századunk elején, 1905—1906-ban restaurálták. A festmények színeit a száraz vakolatra vitték fel mészfestékkel. Az uralkodó színek: a vörös és vörösesbarna, a zöld, a szürke és a fekete.

A festmények az Újszövetségből merítik témájukat, illetve egy-egy püspököt vagy szentet ábrázolnak, mint például Szent Baziliuszt vagy Szent Dorottyt. Az előbbi az örményországi Sebaste püspöke volt és a legenda szerint 316-ban szenvedett mártírhalált, miután az üldözések idején remeteként élt egy barlangban, ahol szelíd állatok vették körül. Az utóbbi, kisázsiai Szent Dorottya, a legenda szerint mártírhalála után egy kosár virágot küldött annak a római hivatalnoknak, aki halálakor gúnyolta őt keresztény hite miatt. A virágok megindították a gőgös római urat, és arra készítették, hogy felvegye a kereszténységet. Dorottya a középkorban a kereskedők egyik védőszentje volt. A sölvesborgi templom falfestményei rendkívüli helyet foglalnak el nemcsak Blekinge, hanem az egész Dél-Svédország egyházi művészetében. Kapcsolatuk mind a miniatúrafestészettel, mind a liturgikus színjátékokkal nyilvánvaló.

A középkori eredetű svédországi templomok sajátossága: a keresztény vallási élet töretlen folytonossága. Szinte sehol máshol Európában nem tapasztalhatjuk azt a bensőséges hangulatot, amelyet a templomok külső és belső harmóniája teremt. A középkor és a későbbi évszázadok emlékei olyan egységet alkotnak bennük, amely egyedülálló az európai egyház- és művészettörténetben. Sölvesborg erre kitűnő példa — azzal együtt, hogy itt tartja istentiszteleteit a helybeli magyar protestáns gyülekezet is, Svédország legújabb kori történetének képződménye.

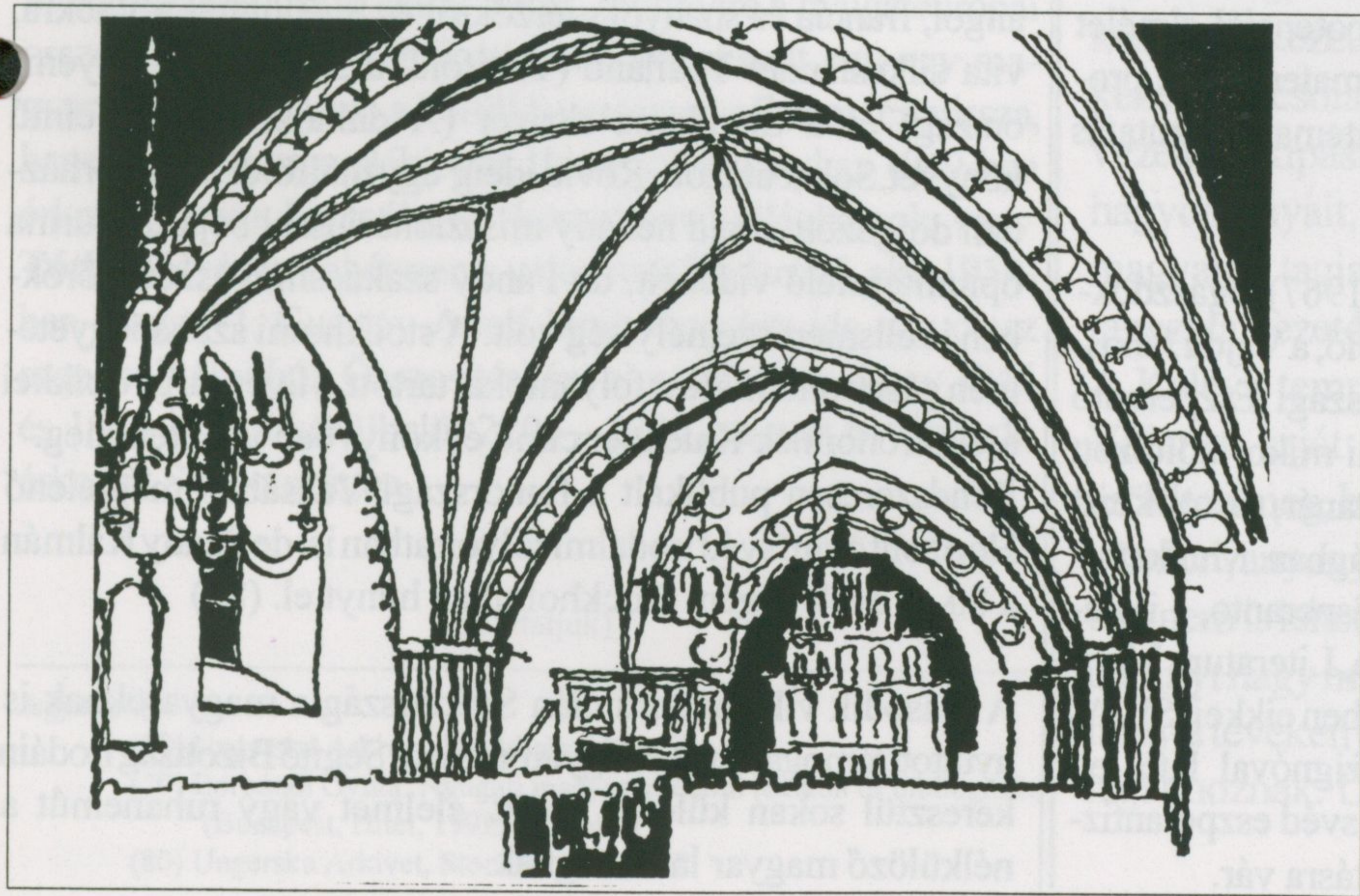
Sárány Tamás
muzeológus

Illusztrációk:

A 6. oldalon:
A XVIII. században lemeszelt, 1905-1906-ban feltárt és restaurált, apostolokat és szenteket ábrázoló, XV. század eleji falfestmény-részletek.
Balázs János ceruzarajzai.

A 7. oldalon:
- jobbra fent: sárgaréz gyertyatartó;
- jobbra lent: a XIII. században gottlandi homokkőből készült keresztelőmedence;
- balra: a XIV. század eleji boltíves templombelső képe, háttérben az 1622-ben épült emeletes barokk oltárral.
Sántha Ferenc tusrajzai.

Szöllösi Antal

Magyarok Svédországban (Nyolcadik rész)

Riesz Marcell (Győr, 1886 — Lund, 1969) magyar származású svéd matematikus, egyetemi tanár. „Egyetemi tanulmányait 1904—1908. között a budapesti tudományegyetemen végezte. Közben az 1906—1907. tanévet Párizsban töltötte. Göttingában korának vezető matematikusaival került kapcsolatba, különösen Hilbert, Minkowski és Klein voltak döntő hatással rá, 1909-ben a budapesti egyetemen matematikából doktorált. 1911-ben ösztöndíjjal Svédországba került, itt megismerkedett Mittag—Lefflerrel, aki a lund-i Acta Mathematicánál állást szerzett számára. 1912—1926-ban Stockholmban főiskolai docens volt, 1926-ban meghívták a Lundi Egyetem egyik matematikai tanszékére professzornak, ahol 1952-ig, nyugdíjazásáig működött. Előadott többek között a chicagói és marylandi egyetemen is. Tagja volt a Svéd Tudományos Akadémiának, a Koppenhágai Videnskabernes Selskabnak [Tudományos Társaságnak], tiszteletbeli tagja a Svéd Matematikai Társulatnak. A lund-i és a koppenhágai egyetem díszdoktorává avatták.

Kutatásainak kiindulópontja Fejér Lipót szummációs tétele volt. A trigonometrikus sorok vizsgálatával nemzetközi hírnevet szerzett. (...)

Lundba való áttelepülésével érdeklődése a potenciál-elmélet és a hullámterjedés, a kvantummechanika matematikai problémái felé fordult. (...) Lundot ő tette a matematikai kutatás és tanítás egyik európai központjává.” (78)

Szilágyi Ferenc (Budapest, 1895 — Borås, 1967) jogászdoktor, eszperantista. Magyarországon tisztviselő, a Vajda János-társaság főtitkára. Kezdetben a magyarországi Eszperantó Munkásegyletben dolgozott. Nem tudni mikor költözött Svédországba. 1932-ben eszperantó nyelvtanár, ekkor kezd eszperantó tanfolyamokat vezetni Svédországban. Munkatársa volt a Hungaria Heroldo, Heroldo de Esperanto, Litora-Esperanto-Revon, Sveda Esperanto-Gazeto, Literatura Mondo (Bp.) című eszperantó lapoknak, melyekben cikkeit SILABO, SILAG, SIFE, FERSIL, S.F. stb. szignóval látta el. Keveset tudunk róla. Lehetséges, hogy ő a svéd eszperantizmus egyik atyja. Munkássága még felkutatásra vár.

Faludi Iván író, újságíró. Sopronban született. Az I. világháborúban orosz fogságba esett, majd Moszkvában, Bécsben, Münchenben és Párizsban élt. Az 1920-as években került Svédországba. Több mint húsz könyvet írt magyar és svéd nyelven. Karélia, Kirgízia, Kunság című könyvét 1926-ban adta ki Stockholmban magyar nyelven. Kommunista múltja miatt sokáig nem kapott svéd állampolgárságot. Az 1970—1980-as években a Nya Uppsala Tidningen munkatársa. 1987-ben halt meg.

Szende István író, újságíró. 1901-ben, Szombathelyen született. Bölcsészetet és államtudományt Budapesten valamint Bécsben tanult. Kun Béláék bukása után Bécsbe távozott, de 1921-ben visszatért Budapestre. Illegális kommunista propagandáért 1928-ban letartóztatták, de sikerült megszöknie. Újból Bécsbe ment, ahol doktori oklevelet szerzett. 1932-ben Berlinbe költözött, ahol kommunista agitációért két évi börtönre ítélték. Szabadulása után, 1937-ben, Svédországba távozott. Közben a kommunista párt kizárta soraiból. A baloldali szociáldemokratákhoz csatlakozott, s 1940-ben már előadó lett a svéd szakszervezet stockholmi népfőiskoláján. A háború alatt több nemzetközi szociáldemokrata találkozón is képviselte a magyar szociáldemokratákat. A Dagens Nyheter munkatársa, az APE hírügynökség szerkesztője volt. Könyveiben a Szovjetunió, a kommunizmus problémáit taglalta és behatóan foglalkozott a zsidóság sorsával. (79)

de Pándy Kálmán kultúrattasé, író, műfordító, tolmács. 1908-ban született Budapesten. Anyja finn-svéd származású, apja neves erdélyi magyar orvos volt. Egyetemi tanulmányainak befejezése után 1931-ben külügyi szolgálatát Stockholmban kezdte el. Diplomáciai szolgálatban 1944-ig volt. Nyelvtudásáról regéket mondanak. Ha kellett, négy-öt nyelven is tolmácsolt egyszerre. Műfordítói munkássága Svédországban bontakozott ki: Madách Imre, Heltai Jenő, Németi László, Szabó Magda, Birkás Endre, Ottlik Géza, Vajda Albert műveit tolmácsolta svéd nyelven, de fordított német, angol, francia és spanyol szerzőktől is. Svédül írta a Vackra, vita silkeslandet Thailand (Thaiföld, a szép, fehér selyemország) és a Skalderna skriver (A dalnokok írják) című könyvét. Sokat utazott. Rövid ideig egy thaiföldi leprakórházban dolgozott, majd néhány misszionáriussal bejárta Burma ópiumtermelő vidékeit. de Pándy szakácsművészeti körökben is elismert személyiség volt. A stockholmi szabadegyetemen gasztronómiai tanfolyamokat tartott, s ilyen tárgyú cikkei a Gastronomisk Kalender című évkönyvben jelentek meg. Rendszeresen publikált a finnországi Vaasában megjelenő Horizont című svéd irodalmi folyóiratban is. de Pándy Kálmán a 80-as évek végén, Stockholmban hunyt el. (80)

A második világháború után Svédország a magyaroknak is nyújtott támogatást. A Magyarországot Segítő Bizottság irodáin keresztül sokan küldtek pénzt, élelmet vagy ruhaneműt a nélkülöző magyar lakosságnak.

1945—1946 folyamán a németországi munka- és megsemmisítő táborok túlélői közül körülbelül 250-300 magyar származású személy jutott Svédországba a Bernadotte-akció keretében.

1947-ben Magyarországról mintegy 600 család, 1500-1600 személy érkezett Svédországba. Többségük mezőgazdasági munkás voltak, akiket kétéves államközi szerződés keretében főleg mezőgazdasági és erdőkitermelési munkára hoztak. Ezek, a számukra új és ismeretlen északi világba szorgos és becsületes munkájuk révén, nemkevésbé a svéd hatóságok támogatásával viszonylag gyorsan és jól beilleszkedtek. 1948 február-márciusában Gussing munkaügyi felügyelő **Dr. von Beökönyi László** munkaügyi megbízott és tolmács kíséretében többüket felkereste. Érdekességgént említjük, hogy a hosszú időn át elsőosztályú tejet szállító Kovács László állatgondozót a tejfeldolgozó üzemek oklevéllel tüntették ki. A magyar vendégmunkások eléggé szétszóródtak Svédország hatalmas területein, ezért egyesületi életük nemigen volt. Ezzel szemben már 1948-ban heti- és havilapot indítottak, mely a nagyvilág eseményeiről tájékoztatót, és hasznos tanácsokkal látta el őket a svéd politikai és gazdasági életéről. Az 1848—1849-es szabadságharc századik évfordulóját 1948. március 15-én a reprezentatív stockholmi Konserthuset (Hangversenyház) nagytermében ünnepelték, mely alkalmával az ünnepi beszédet Szende István író tartotta. Az ünnepségen mintegy hatszázan vettek részt, s az eseményről a svéd napisajtó is beszámolt.

Magyarországon időközben megszűnt a többpártrendszer, és a hatalmat a kommunista párt vette át. Tiltakozásul, a Svédországban dolgozó magyar vendégmunkások a két év letelte után nem tértek haza; új hazájuktól politikai menedékjogot kaptak.

1949 után gyakorlatilag lehetetlen volt elhagyni Magyarországot, ezért ezekben az években nem sok magyar érkezett Svédországba. Akik ekkor jöttek, többnyire a nyugateurópai országok valamelyikéből érkeztek ide. Akadt egy-egy magyar élsportoló is, aki a külföldi versenyekről nem tért vissza, hanem itt kért menedékjogot. Ilyen volt például az 1949-ben érkezett **Pajor Kornél** gyorskorcsolyázó világbajnok, vagy **Tóth Mátyás** tizenhétszeres válogatott labdarúgó, akit 1950-ben maga VI. Gusztáv Adolf király hozatott ide egy olasz menekülttáborból. Összesítésként elmondhatjuk, hogy 1945 és 1955 között körülbelül 2200—2300 magyar bevándorló érkezett Svédországba.

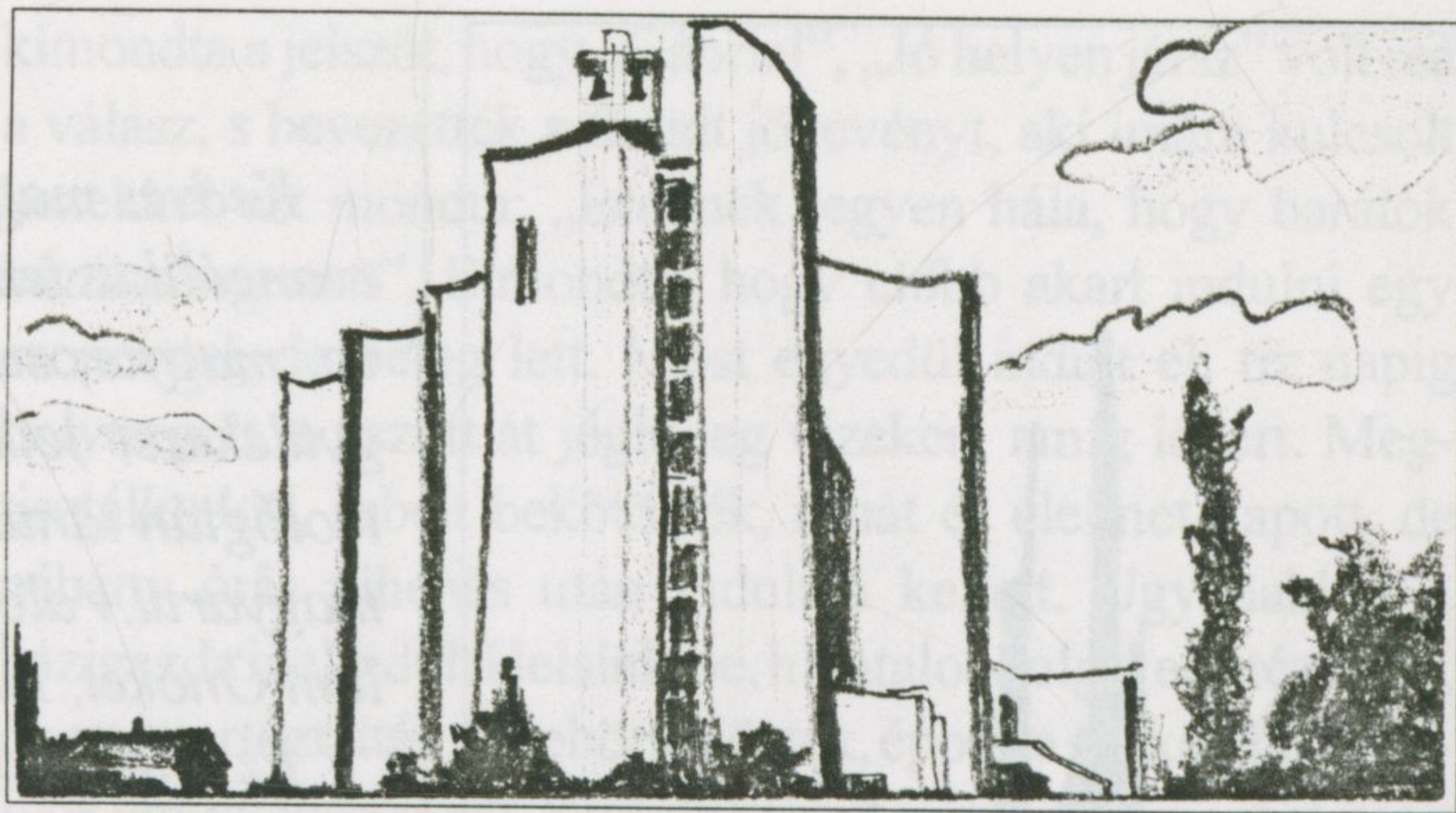
(Folytatjuk)

Jegyzetek:

(78) Ungerska Arkivet, Stockholm: R 2

(79) Borbándi Gyula: Nyugati magyar irodalmi lexikon és bibliográfia (Budapest, Hittel, 1992, 342. old.)

(80) Ungerska Arkivet, Stockholm: 2151-P

A tamperei Kaleva templom. (Pietilä Reima, 1966.)

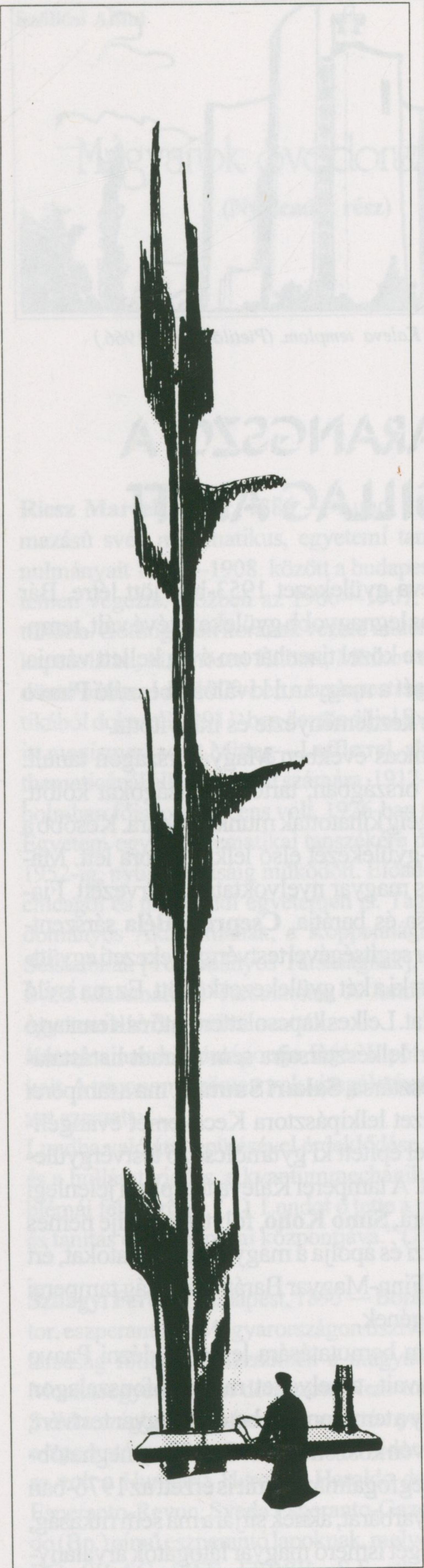
DÉLI HARANGSZÓ A SARKCSILLAG ALATT

A tamperei Kaleva gyülekezet 1953-ban jött létre. Bár hamarosan a város legnagyobb gyülekezetévé vált, temploma megépítésére közel tizenhárom évig kellett várnia. A templom építését a magyarul kiválóan beszélő **Paavo Viljanen** esperes kezdeményezte és irányította.

Viljanen a harmincas években Magyarországon tanult. Sokat utazott az országban, tartós barátságokat kötött, amelyek élete végéig kihatottak munkásságára. Később a tamperei Kaleva-gyülekezet első lelkipásztora lett. Magyar baráti kört és magyar nyelvoktatást szervezett. Fiaalkori lelkésztársa és barátja, **Csepregi Béla** sárszentlőrinci lelkipásztor segítségével testvérgyülekezeti együttműködést alakított ki a két gyülekezet között. Ez ma is élő és virágzó kapcsolat. Lelkes kapcsolatteremtő és -fenntartó tevékenysége finn lelkésztársaira sem maradt hatástalanul. Egykori lelkésztársa, **Sakari Suutala**, ma a tamperei Härmälä gyülekezet lelkipásztora Kecskemét evangélikus gyülekezetével épített ki gyümölcsöző testvérgyülekezeti kapcsolatot. A tamperei Kaleva templom jelenlegi vezető lelkipásztora, **Simo Koho**, folytatja elődje nemes hagyományait, őrzi és ápolja a magyar kapcsolatokat, ért magyarul, tagja a Finn-Magyar Baráti Társaság tamperei tagozata vezetőségének.

A Kaleva templom bemutatására legjobb idézni Paavo Viljanen saját szavait, amelyeket magnetofonszalagon örökített meg, hogy a templomába betérő magyar testvért, vándort, anyanyelvén köszönthesse. Szebben, meghatóbban nem is lehet megfogalmazni, mit is érzett az 1976-ban elhunyt nagy magyarbarát, akinek sírjára ma sem ritkaság, hogy a tevékenységét ismerő magyar látogatók árvalányhaját hoznak. Üdvözlötte így hangzik:

(Folytatás a 10. oldalon)

A tamperei templom oltárlaka előtt magasodó, a „megrepedt nád” motívumát ábrázoló fafaragás.

Kedves magyar testvéreim! Most itt vagyunk a tamperei Kaleva nevű evangélikus templomban. Legyen szabad bemutatkoznom: Viljanen Paa-vo, magyarosan Pál püspöki aszesszor és egyben a Kaleva templomi gyülekezet lelkésze vagyok. Fiatal koromban a soproni evangélikus teológián tanultam. Tulajdonképpen ez az oka, hogy még mindig tudok magyarul. Valójában csaktöröm a szép magyar nyelvet. Szeretettel üdvözölöm Önöket, Isten hozta közénk!

Ez a templom csak pár éve, hogy elkészült. Tervezője Pietilä Reima, fiatal finn építész-mérnök. Gyülekezetünk valóban hatalmas, negyvenezer lélekszámmal. Ez a magyarázata annak, hogy ilyen nagyméretű a templom is. Ezer ember számára van benne ülőhely.

A templom épületével szerves kapcsolatban van még tizennégy kisebb-nagyob terem, ifjúsági és egyéb különböző egyházi munka számára. A tervező mérnök az oltár alá tervezte az úgynevezett kriptát, vagyis a nagy gyülekezeti termet. Templomunk igen modern. Nevezetesen, a templomban sok olyan vonás van, ami a hagyományokra utal. Ha például a harminc méter magas és igen választékos oszlopokra tekintünk, és azok mellett a keskeny ablakokra irányítjuk figyelmünket, hamar észrevevesszük, hogy az építészek sikerült a régi katedrálisok hangulatából idevarázsolni valamit. Valóban itt csendes, ünnepélyes, igazán szent hangulatra lelünk. Az orgona a karzattal együtt a gyülekezet előtt helyezkedik el. Mindkettőnek valóban ez az igazi, hagyományos helye. Kár lenne, ha ilyen szép művi orgona a gyülekezet mögött kapott volna helyet. A szószék is az oltárral van kapcsolatban. Itt is kell annak lennie. Az oltárlak előtt látható az a fafaragás, amely a „megrepedt nádat” ábrázolja. Az ilyen nád pedig a bűnös ember jellemzője. Annak ellenére, hogy a fafaragás magas és nagyméretű, a Megváltó keresztje előtt kapott helyet. Ez is szinte hangtalanul hívja a magát bűnösnek érző embert ahhoz a Jézus Krisztushoz, akinél bőven van részünk a bűnbocsánatban.

Egy érdekes finn-magyar testvériség láncszemét is megtaláljuk ebben a templomban. Az pedig a magyaroknak olyan drága déli harangszó, mely legjobb tudásom szerint még ma is érvényben van az egész Európában, az északi országokat kivéve. Ez a szokás a reformáció idejében szűnt meg itt nálunk, Finnországban — tegyük hozzá, sajnós. Tudom, hogy ez a mozzanat szorosan hozzátartozik a magyar történelemhez. Most felújítottuk ezt a szép régi hagyományt is: mindennap déli tizenkét órakor felhangzik az eredeti, magyar déli harangszó itt, a Kaleva templomban, Isten dicsőségére és Hunyadi János emlékére. Tudomásom szerint ez az északi sarkcsillag alatt egyedülálló jelenség. Soli Deo gloria!

Gyülekezetünk nevében is hálásan köszönöm a látogatást. Isten hozza Önöket közénk máskor is! Szíveskedjenek tolmácsolni szeretetteljes üdvözlőmet a magyar népnek és második hazámnak. Isten áldja meg a magyart!

Organistánk Salmela Penttii orgonajátékával köszönti önöket.

Eddig a szöveg, amely itt átadja helyét a szavakban kifejezhetetlennek, a zenének.

Tanító Béla
Tampere (Finnország)

Hol sírjaink domborúlnak

Németh József lappföldi kálváriája (1916—1917)

Megrázó történet emlékét őrzik Finnországban, az északi sarkkörön túl, a Lappföld-i Savukoskiban. Egy magyar hadifogolyról szól a történet, aki az első világháború idején, az akkortájt „pokol-vonal”-nak nevezett, Murmann-vasútatépítő haláltáborból megszökve, itt lelte tragikus halálát. A község temetőjében találtam meg a sírját, ahol, a sírkövön olvasható, finn nyelvű felirat szerint: „Németh József osztrák katona nyugszik, aki 1917-ben, a hadifogságból való menekülése közben hunyt el. A sírkövet Savukoski község állította fel.” Savukoskiban viszont mindenki tudja, hogy Németh József nem osztrák, hanem magyar katona volt, aki az osztrák-magyar hadseregben szolgált, harcolt, majd fogságba esett, és akit sok tízezer társával együtt, a Murmann-vasútvonal építéséhez vittek kényszermunkára.

A fogolytáborban embertelen viszonyok uralkodtak. A mocsaras vidéken nyáron térdig vízben járva, télen mínusz 40 fokos hidegben irtották az erdőt. A gyenge ételmezés következtében a legtöbben skorbutban szenvedtek, vagy tüdőbajban, reumás fájdalmakban, s nem utolsósorban az örök kegyetlen ütlegetései okozta sebektől. A borzalmak híre idővel eljutott messze földre, a legfelsőbb fórumokig is. A pápa körlevelet intézett a hadviselő felek uralkodóihoz, a hadifoglyokkal szembeni emberséges bánásmód ügyében is. Had- és külügyminisztériumok léptek közbe, s a Nemzetközi Vöröskereszt útján próbáltak enyhíteni a foglyok szenvedésein. Eredménytelenül. Ami nem sikerült a hatalmon lévőknek, az sikerült, ha csak kis részben is, a minden áldozatra kész magánembereknek.

A hadifoglyok, akik főleg németek, osztrákok és magyarok voltak, százszámra keresték a szabadulás útját, s vágtak neki a lappföldi pusztaságnak. A fogolytáborban híre volt már egy háznak, amelynek keletre néző ablakában éjjel-nappal gertya ég. Akinek sikerül oda eljutnia, s kimondja a jelszót, ruhát, ételmezt és útbaigazítást kap a további meneküléshez. Svédországba vagy Norvégiába kell eljutnia, hogy biztonságban lehessen. Finnország akkor még orosz fennhatóság alatt volt. Így érkezett meg Németh József is Savukoskiba 1916 szeptemberének egyik éjjelén. Amikor a házba bekopogott, s

kimondta a jelszót, hogy „Gábrriel”, „Jó helyen jársz” volt reá a válasz, s bevezették a fáradt jövevényt, aki imára kulcsolt kezekkel ezt mondta: „Istennek legyen hála, hogy barátok házába vezetett”. Elmondta, hogy előbb akart indulni egy csoporttal, de beteg lett. Most egyedül indult el, tíz napig bolyongott, s úszott át jéghideg vizeken, amíg ideért. Megtisztálkodott, sebeit bekötözték, ruhát és ételmezt kapott, de néhány órás pihenés után indulnia kellett. Ugyanakkor a házigazda is elindult Helsinkibe, hivatalos dolgai elintézésére, de ott letartóztatták és bebörtönözték, éppen a szökött hadifoglyok támogatása miatt. Szóljunk most róla is néhány szót, mert megérdemli; sokszáz hadifogoly életét mentette meg, s köztük szép számmal magyarokét is.

Gabriel Kaleb Savukoski (1879—1929) gazdag földbirtokos és rénszarvas-tenyésztő fia volt, aki miután Ouluban leérettségizett, a Helsinki Egyetemen német, angol és finn irodalmat, valamint esztétikát és matematikát hallgatott. Bohém diákévei alatt, apjának egyetlen kikötése az volt, hogy naponta egy rénszarvas áránál többet nem szabad elköltenie. Utánna hazatért a szülőföldre. A hadifoglyok támogatását emberbaráti szeretetből tette, amint azt felesége, a szépséges Krisztina asszony mondta, a nála házkutatást végzők faggatásaira válaszolva, miközben férjét Helsinkiben már halálbüntetés fenyegette.

Németh József tehát elindult, de útközben eltévedt, nyugat helyett észak-kelet felé vette útját. Egy alkalommal két halászszal találkozott, akik nem merték felvenni csónakukba, mert

(Folytatás a 12. oldalon)

Németh József hadifogoly sírja Savukoskiban.
(A szerző felvétele.)

féltek, hogy a szökevény miatt bajba keveredhetnek. Gábrriel letartóztatásáról ugyanis már mindenki tudott a vidéken, sőt azt is suttozták, hogy már felakasztották. Otthagyták tehát a halászok Németh Józsefet, aki feltehetően akkor látott életben utoljára embereket, de találkozásukat később elmesélték. A tél folyamán favágók vetődtek el Nuorttijoki vidékére, ahol egy elhagyott rénpásztor-kunyhó ajtaja előtt egy megfagyott embert találtak, s mellette egy kutya lerágott csontjait. A halott zsebében egy német nyelven írt cédulát találtak, a következő szöveggel: „Kolsankoski kunyhójában, 1916. november 13-án. Sau Úr, meghalok éhen. Értesítse szenvedéseimről a családomat Magyarországon. Aki megtalál, juttassa el ezt a cédulát Sau úrnak. Németh József.” A holttestet elvitték Savukoskiba, ahol Krisztina asszony a csűrben rejtette el. Amikor a férje 1917 tavaszán a börtönből kiszabadulva hazatért, s megtudta a fogoly szomorú sorsát, hősnek és mártírnak nevezte őt. Elhatározta, hogy a faluban temetőt létesít (addig Savukoski a közel száz kilométerre fekvő Sodankylä-i egyházközséghez tartozott) és abban Németh Józsefnek lesz az első sírja. Áldozócsüdtörtökön volt a temetés. Krisztina asszony varrta meg a halotti ruhát, s pap nem lévén a közelben, Gábrriel mondta rá a halotti áldást a fehér koporsóban örök nyugalomra helyezett magyar katonának. A sírra húsz évvel később, 1937-ben a képen látható sírkövet helyezték. A sírkőavatáson Kaarlo Julkunen költő és tanár mondott szívhez szóló beszédet, amely többek között így szólt: „Németh József, idegen országból idejött idegen katona. Itt nyugoszol húsz éve a számodra idegen, de nekünk olyan drága földben. Örökkévalósággá vált lényed előtt megvalljuk, hogy nem vagy számunkra mégsem idegen. Testvérünké váltál a szenvedésben, amit itt, a neked idegen, de számunkra szeretett földön kellett végigszenvedned, itt, ahol nekünk is hordoznunk kell a magunk gyötrelmeit”. Ekkor már Gábrriel is ott pihent egy szomszédos fenyőfa alatti sírjában. A község főutcáját róla nevezték el, a temetőbe vezető utat pedig Németh Józsefről, Joosepintie (József útja)-nak.

1990. december 6-án, a finnek nemzeti ünnepén, a televízió, mint mindig ilyenkor, egyenes adásban közvetítette a Helsinki dómból az ünnepi istentiszteletet. Olavi Rimpiläinen püspök, prédikációjában Németh József hadifogoly lappföldi sírjáról is megemlékezett, amit a szenvedők iránti megértés szimbólumaként állított követendő példának, miközben meglehetősen kemény szavakkal illette napjaink egyre szaporodó idegengyűlölőit.

Akkor elhatároztam, hogy elmegyek és megkeresem azt a sírt, aminek létezéséről azelőtt sohasem hallottam. Amikor 1991 júliusában megtaláltam, friss virágok, fehér és kék árvácskák virítottak rajta. a finn nemzet lobogójának színében. Egy kedves hölgy, aki éppen ott volt a temetőben, felajánlotta, hogy elvezet a házhoz, ahol Gábrriel fia fogadott. Ő gondoza ma is a sírt, és őrizi nagy kegyelettel az egykori emlékeket. A ház a második világháború alatt kétszer is leégett, s a régi iratok is odavesztek, de ugyanazon a helyen építettek helyette újat, szinte ugyanolyat, mint a régi volt, amit fényképen nekem is

Útjelző. Joosepintie (József útja), így nevezik a temetőbe vezető utat Savukoskiban. (A szerző felvétele.)

megmutattak.

A már említett kedves hölgy karácsonyra küldött üdvözlé-
ben többek között ezt írta: „Amikor karácsony szombatján, enyéim sírjához a temetőbe megyek, gyertyát gyújtok mindig az Ön honfitársa sírján is. Útban volt ő hazafelé...”

Ki volt ez a Németh József, akinek emlékét ilyen kegyelettel őrzik a távoli Lappföldön, számára teljesen ismeretlen emberek? Vannak-e rokonai, esetleg leszármazottai valahol, s ha vannak, vajon hol élnek? Mert ezt nem jelölte meg levelében, és Gábrrielnek sem sikerült megtalálnia őket, pedig mindent elkövetett annak idején, ennek érdekében.

Átnéztem a „Hadifogoly magyarok története”-t, amit az Athenaeum adott ki az első világháború után. Ebben a könyvben említenek ugyan egy Német Józsefet, aki viszont aligha lehet azonos a mi Németh Józsefünkkel, nem csak a nevéből hiányzó h-betű miatt, mert ezt gondolom helyesen írták, hanem azért, mert feljegyezték róla, hogy 1916-ban, pünkösöd vasárnapján egy színelőadáson szerepelt, amit a Bajkál-tó melletti Berezovka-i táborban, Szőke Kálmán színész rendezett volt meg az egyik barakkban.

Az is igaz viszont, hogy akkoriban a foglyokat elég gyakran vitték egyik táborból a másikba, mindig oda, ahol a legnagyobb szükségük volt ingyen munkaerőre. A Murmann-vasút építését ekkor már nagyon sürgették, s a vészesen fogyó fogolylétszám miatt állandó utánpótlásra lehetett szükség. Ilyen és ehhez hasonló kérdések merülnek fel bennem még most is, amikor ezeket a sorokat írom. Németh Józsefről itt, Finnországban már elég sokat írtak, s így életútjának legutolsó szakaszát részleteiben is jól ismerjük, pedig még azt sem tudjuk róla, hogy voltaképpen ki is volt. Finnországon kívül, úgy tudom, jelen írásom lesz róla az első híradás.

Benedekné Dr. Szőke Amália
Helsinki, Finnország

Postacím: 00510 Helsinki 51, Viipurinkatu 4.B.48. Suomi-Finland.
Telefon: +9358-0-146 25 62

Veronika Strelerte:

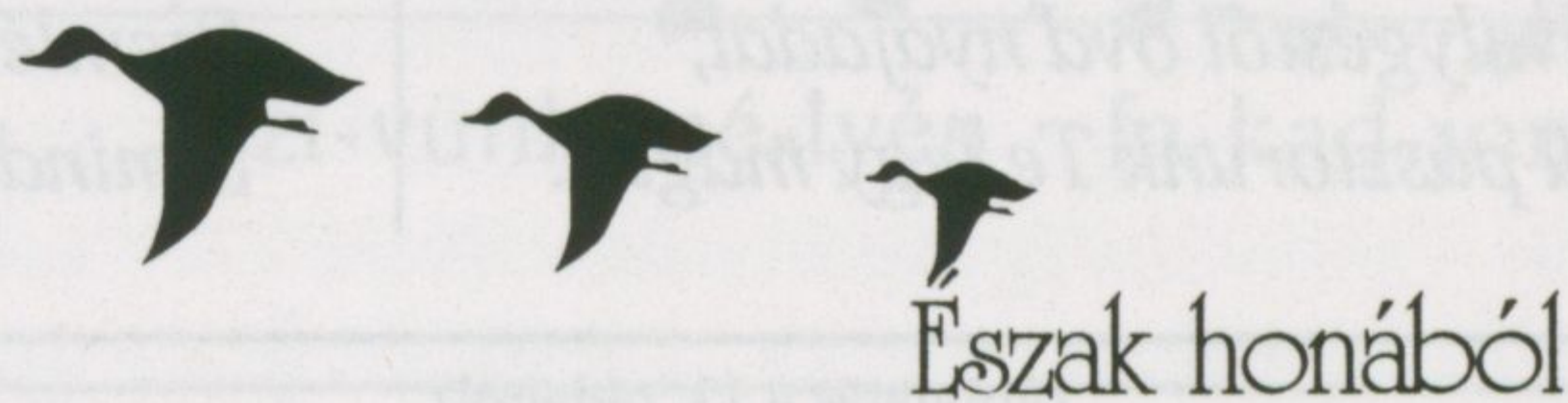
Verdi Requiemje a rigai Székesegyházban

Istennek eme házában
már csak suttogva imádkoznak.
S csak nagynéha, midőn a kórus
sasként hátára veszi az imát,
suhogó, sokhírú szárnyaira,
imádkozókká akkor válnak csupán a bentülők.
Angyalok fekete árnya ing az ablakkeretekben.
A csillárokon a kegyelem ezüstje,
s századok sóhaját leheli a hatalmas boltozat:
„Adj nekik örök nyugodalmat!”
Csak hát az örök nyugalom sejtés csupán,
poszméh-dongás a cselló-húrokon.
Figyelj — az ítéletnap harsona ébred.
Nézd — a tüzes kard már fölemelkedett.

És miközben panaszosan jajgat a tömeg
és a levegőben pernye kavarog,
a Bíró jobbra és balra suhint.
S akkor, végtelenül kiszolgáltatottan,
levetve a hús bíbor köntösét,
megremeg a lélek:
„Ments meg engem, Uram, az örök haláltól,
Ments meg —
Libera me, Domine, de morte aeterna,
Libera me,
Libera me...”

Jávorszky Béla fordítása

Veronika Strelerte lett költőnő 1912-ben született Lettországból, 1945-től Svédországban él. Hat verseskötete jelent meg; a modern lett költészet egyik legjelentősebb alakja.

KÖZELKÉP

TUDOMÁNY ÉS ISTENHIT

Beszélgetés Bartha Istvánnal

— Decemberi presbiteri konferenciánkon színésznő feleséged nagyszerű versműsorral lepett meg minket. Ekkor, a bemutatkozás során, kedves öniróniával azt mondtad: „Bartha István vagyok, aki úgy közismert, mint Erdős Irma férje.” Ez igaz, de csak részben. Miről vagy még közismert?

— A rozsdaréven lettem közismert Svédországban, még a 60-as években — és ennek köszönhetem, hogy nem öregedtem meg a rajztábla mellett a Kockums nevű hajdani híres hajógyárban; hogy majd az egész világot beutazhattam; hogy sok éven át dolgozhattam és kutathattam az alkalmazott korróziótudomány területén. Amit ma is művelek, főleg tanácsadás és szakcikk formájában.

Hogy hoztam-e valami újat? Igen, hoztam. Az által, hogy gépészmérnökként olyan területre törtem be, amelyet főleg vegyészek és kohászok kutattak. A korrózióvédelem gyakorlati megoldásain kívül voltak elvi felfedezéseim is — például az, hogy a rozsdakár 90 százalékaért a szerkesztőmérnökök felelősek, az egyes alkatrészek helytelen kialakítása vagy hibás anyagkapcsolás alkalmazása miatt. Mentségükre legyen mondva: a korróziótudomány nem szerepelt a tananyagukban. A rozsdáról legtöbbet tudnak a vegyészek s a kohászok, ők viszont nem szerkesztenek gépeket.

Svédországot csak 1994-ben kb. 90-95 milliárd korona értékű rozsdakár érte, ami talán érzékelteti a kérdés fontosságát. Ezt a szerteágazó kérdéskört ismertettem szakcikkeimben, egyetemi jegyzeteimben, a Hermods kiadónál megjelent könyvemben és különféle tanfolyamokon tartott előadásaimban; erről írtam „Rozsdaálló szerkezetek tervezése” című diszsertációm is, amellyel a budapesti Műegyetemen szereztem doktorátust. Ugyanott, ahol 1951-ben végeztem.

Ismertségem másik és talán jelentősebb oka több évtizedes kutatómunkám a tengeri kagylókkal és egyéb, a hajók hűtőcsö-

veiben megtelepedő szervezetekkel kapcsolatban, ami végül is az International Association for Ecologic Design nevű társulat létrehozásában csúcsosodott ki, amelyet 1982-ben alapítottuk Bertram Broberg-jel, a lundini Műegyetem egyik rektorával. Célja az „öko-design” elveinek propagálása (ezt a fogalmat még 1976-ban alkottam), vagyis hogy olyan szerkezeteket

Bartha István (Svedala, 1990.)

tervezzünk és építsünk, amelyhez a mintát a természetből vettük, az állat- és növényvilág „műszaki megoldásaiból”.

— Hadd térjek vissza említett konferenciánkra. Az istentiszteleten igaz örömmel láttam, hogy könyv nélkül énekelted a zsoltárokat, és a gyülekezettel együtt mondtad a Miatyánkot. Mióta tudod magad hívó embernek? Befolyásolta-e valamiképpen keresztény világnézetedet természettudományos-műszaki képzettséged?

(Folytatás a 14. oldalon)

ÉNEKELT MIATYÁNK

Folytatva a **Miatyánk** ihlette egyházi énekek idézését, álljon itt először is a mi svédországi magyar gyülekezeteinkben használt ökuménikus énekeskönyv 93. énekének második szakasza. (Az eredeti szöveg szerzője **Luther Márton**, a fordító nevét nem tudjuk.)

*Szenteltessék meg Te neved!
Tanuljuk szent beszédedet,
És míg a sír ránk nem borul,
Éljünk mint hívek jámborul.
Tévelygéstől óvd nyájadat,
Hű pásztorunk Te légy magad.*

Mint előző számunkban írtuk, ennek az éneknek 1539-ből származó dalmára énekelnek az erdélyi reformátusok egy másik Miatyánk-zsoltárt. Álljon itt ez utóbbinak harmadik szakasza — az első kettő ugyanis az ima első mondatát, a megszólítást variálja verses formában. (Az eredeti szöveg szerzője **Clément Marot**, a fordító **Szenczi Molnár Albert**.)

*Szenteltessék meg Te neved!
Kérünk, mivelünk azt tegyed,
Hogy igazán megismerjünk,
Téged féljünk és tiszteljünk;
Szemléljük nagy, bölcs munkáid
S minden tökéletességed.*

A régi erdélyi református énekeskönyvben találunk egy **Haydn**-dalmára alkalmazott Miatyánk-éneket (a szöveg írója **Salamon József**). Ebben inkább az ima gondolati felépítése követhető nyomon, mint a szó szerint átvett kifejezések, szövegrészek. Az ének első szakasza így hangzik:

*Nagy Isten! Téged imád
Menny minden lakója.
Hasson földről is hozzád
Gyermekid hálája.
Atya vagy mennyen, földön,
Minden a Te mived;
Atyánk, megszentelődjön
A Te áldott neved.*

(Folytatás a 13. oldalról)

— Szerényen és alázattal mondom: amióta az eszemet bírom, hívő vagyok. Tanító-pap családból származom, az imádság és az istentisztelet az életünkhöz tartozott. A marosvásárhelyi Református Kollégiumban érettségiztem, ahol a reggeli áhítat és zsoltáreneklés, a vasárnapi templomba járás olyan volt legtöbbünk számára, akár a mindennapi kenyér. A Bibliát kisfiú korom óta olvasom.

Képzettségem, ha valaha is befolyásolt hitemben, mindig csak jó irányban, vagyis megerősített benne. Minél többet ismerem meg a világból, annál mélyebb hálával fogadtam az ismereteket, s annál jobban megértettem, milyen csodálatosak Isten dolgai. Hiszem és vallom, tudom és tapasztalom, hogy tudomány és istenhít jól megfér egymással — csak az ateista ideológia állítja ennek az ellenkezőjét. Kár, hogy kevesen tudják, éppen ezért jó itt is szóba hozni: a legnagyobb természettudósok, Newtontól Einsteinig hívő emberek voltak.

Einstein többek között így vall a hit kérdéséről: „Én egy személyes Istenben hiszek, és jó lelkiismerettel mondhatom, hogy soha életemben nem hódoltam az ateista életszemléletnek.” Nos, ha ő így mert nyilatkozni, minden egyes fizikus, mérnök, orvos, biológus stb. bátran megvallhatja hitét, márha van neki; ha nincsen, kérje Istent, hogy könyörüljön rajta és adjon.

— Egy nemrégiben beszélgetésünk során említetted, hogy Noé és az özönvíz bibliai történetének üzenetét éppen most, a huszadik század végén, égetően időszerűnek tartod. Nekem elmagyaráztad, hogyan érted ezt; kérlek, most magyarázd el az Új Kéve olvasóinak is.

— Amit erről mondtam, ahhoz feleségemnek és türelmes, készséges társamnak, Erdős Irmának is sok köze van, hiszen 1973 óta, mióta találkoztunk, ő az én fő „öko-menedzserem”. Az Ökológia Noé-bárájában című előadásom Marosvásárhelyen hangzott el 1993 őszén, amikor először „léptem fel” Irmával együtt.

Az özönvízre való célzást ezzel a nagyon modern kérdéssel kapcsolatban az indokolja, hogy az ökológiai károk századunk utolsó negyedében már annyira súlyosak, hogy ha tovább folytatjuk a természet kiszípolozását és szennyezését, egy-két évtized múlva világméretű öko-katasztrófa bekövetkezésével kell számolnunk. Ami lehetetlenné teszi az életet a földön, akár az özönvíz.

— Noé, isteni sugallatra, bárkát épített, hogy övével együtt túlélje a katasztrófát. Nekünk mit parancsolna egy hasonló sugallat, ha volna fülünk a meghallására?

— Az erkölcsileg éretlen, vagy talán inkább visszafejlődött emberiség kezébe hatékony és éppen ezért rendkívül veszélyes technika került, amely képes minden elképzelhető rosszra. Egyik legfőbb baja az, hogy jellegétől fogva károsító. Ma már semmi akadálya nem volna egy új, más, természetbarát technika kifejlesztésének, annál több viszont a gyakorlati akadálya: az üzleti és a politikai érdek, a korrupció, a szűklátókörűség, az öntelt ostobaság, a lustaság, a nemtörődömség. Mint Noé idejében, az emberk nem hiszik, hogy közel a katasztrófa, kinevetik a vészt kürtölőket.

Pedig még bizonyára nem késő cselekedni. Nem késő gyökeresen megjavítani az ökológiai kutatást, ökológikusan gondolkodó mérnököket nevelni, mindenütt ökológikus technikát bevezetni (erre jó esélyt ad az, hogy a technika 8-10 év alatt amúgy is megújul, illetve kicserélődik); nem késő kikényszeríteni mindezt társadalmi összefogással, például Gandhi klasszikus módszerével, vagyis hogy ne vásároljunk bizonyos árukat, esetünkben mérgező anyagokat tartalmazó, szennyező technikával készülő fogyasztási cikkek; nem késő lassabbra fogni a rohanást, különbséget tenni szükséges és szükségtelen szolgáltatások, kiadások, beruházások között, elkezdni józanul és mértékletesen élni.

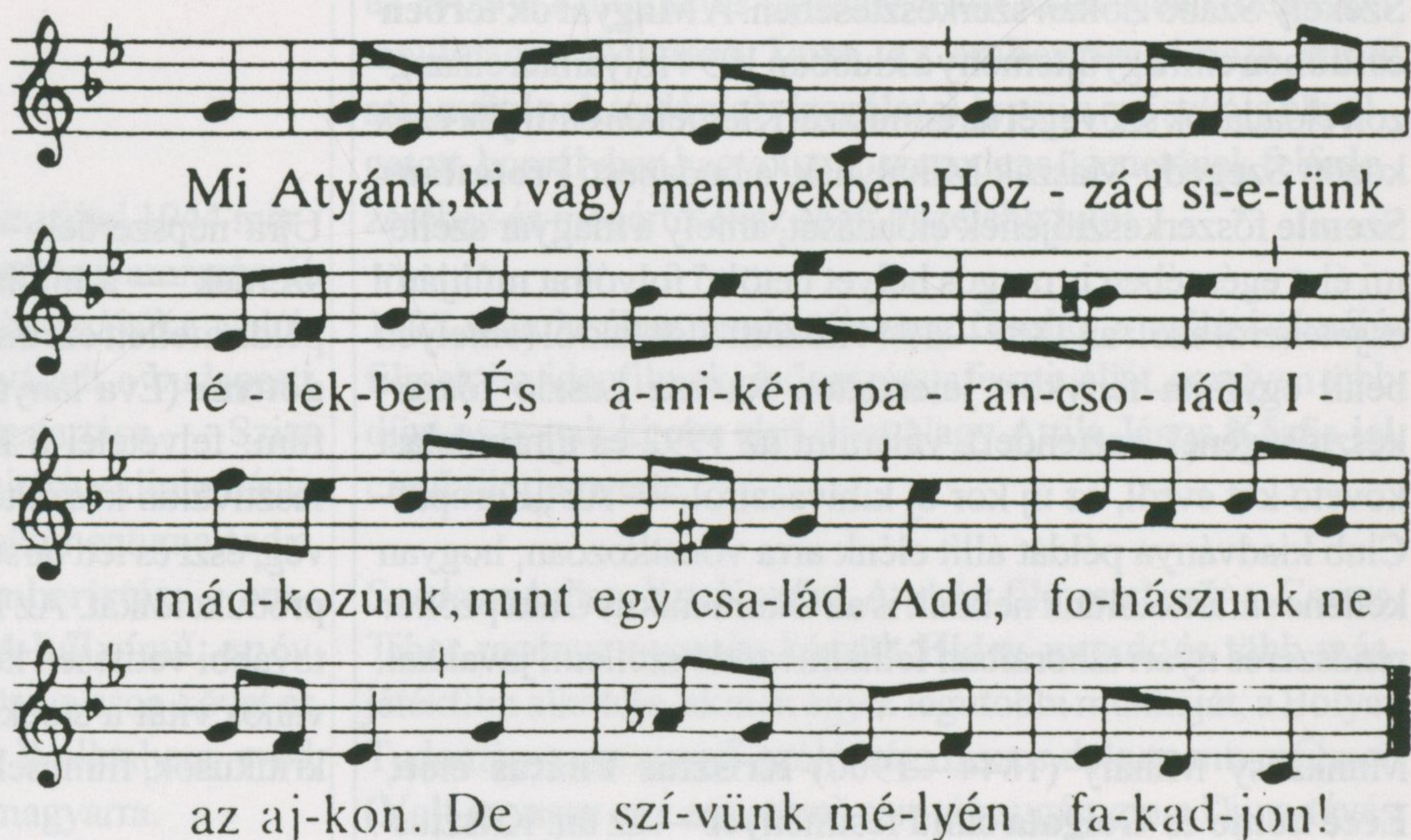
Barry Commoner négy „öko-alapelve” fogalmazott meg. Ezek a következők: 1. A természetben minden mindennel összefügg; 2. A természetben minden csodálatos körforgás-

Előző számunkban idéztünk egy szakaszt a svéd Psalmboken **J. O. Wallin**-féle Miatyánk-énekéből. Ez eljut az ima második mondatáig, úgyhogy következő szakaszát majd legközelebb idézzük, akkori elmélkedésünkkel párhuzamosan. Kérünk mindnyájukat: ha tudtok bármely egyházban használatos, bármely nyelven szóló Miatyánk-énekről, hívjátok fel rászerveztőink figyelmét — sőt ha lehet, másoljátok le a szöveget és küldjétek be, pontos hivatkozással a forrásra.

Mi Atyánk, ki vagy mennyekben... A Svédországban is használt Dicsérvételek az Urat című magyar ökumenikus énekeskönyv 93. számú éneke.

93

Lipce 1539

Mi Atyánk, ki vagy mennyekben, Hoz - zád si-e-tünk
lé - lek-ben, És a-mi-ként pa - ran-cso - lád, I -
mád-kozunk, mint egy csa-lád. Add, fo-hászunk ne
az aj-kon. De szí-vünk mé-lyén fa-kad-jön!

ban van, amit nem lehet büntetlenül megzavarni, megszakítani; 3. A természet mindent jobban tud; 4. A természetben nincsenek „szeretendőségek” (vagyis semmit nem kapunk tőle ingyen, amit elveszünk tőle, azért előbb-utóbb meg kell fizetnünk). Mind a négy tétel tökéletesen rímeli a keresztény gondolkodással, különösen azonban a harmadik, amely mögött egy személyes Isten, egy Teremtő hite sejlik fel, és az a meggyőződés, hogy bízunk kell benne — igen, még ökológiai kérdésekben is. Noé és az ővét Istenbe vetett hitük, bizalmuk mentette meg, s nem túlzás azt mondani, hogy ez ma sincs, velünk sincs másképp: ha „Istennel járunk”, ahogy Noéról mondja a Szentírás, vagyis az ő törvényeinek tiszteletében élünk, akkor szinte automatikusan megszűnünk vétkezni a természet ellen, tovább rombolni a világot.

Hadd hivatkozzam itt végül Ravasz Lászlóra, aki egy 1935-ös prédikációjában (3 Móz. 25, 23 alapján) kifejtette, hogy a Föld nem a miénk, hanem Istené, s ezért számunkra nem lehet tőke, nem lehet tulajdon, nem lehet más, mint „anyaméh, és az élet forrása, otthon, szent templom”.

— **Tudjuk, hallottuk: miközben Erdős Irma a költők üzenetét viszi el a hazai közönségnek, te az itt is megfogalmazott gondolatokat viszed, prófétikus meggyőződéssel hirdetve, hogy a mainál mélyebb tudásunk és hitünk kivezethet bennünket az ezredvég sokféle válságából. Hol jártál ezzel az üzenettel, s hogyan fogadtak?**

— Nagyon örülök annak, hogy már visszhangja van Irma újabb otthoni szerepléseinek, amelyekbe a sors és a történelmi fordulat engem is bekapcsolt. Együtt járjuk Magyarországot, Erdélyt, a Felvidék városait, néha együtt lépünk fel. Talán ennek köszönhető, hogy most már közelebbi honfitársaink, a svédországi magyarok is kezdenek felfedezni bennünket. Szeretettel és őszinte segítő szándékkal nyújtjuk mindazt, amit Isten kegyelméből tehetségünk, tudásunk, hitünk révén nyújthatunk. Mint közös hámba fogott lovak, úgy húzzuk az öröm szekérét, és rajta sok mindent fuvarozunk: szépirodal-

mat, költészetet, ökológiát — még rozsdát is. (Irma gyengéd célzással régi kedvenc tárgyamra, és remélem, nem az életkoromra, némelykor „rozsdikám”-nak szólít.) Az én üzenetem, amelyet hitemmel ötvözve próbálok közvetíteni az ilyen alkalmakkor, természetesen az ökológiai gondokra vonatkozik, amelyek közösek az egész világon, az otthoni tájakon és azoktól keletre azonban köztudottan súlyosabbak, mint más-
hol. Újabban szívesen beszélek az ún. „jó technikáról”, amely nem öl, nem okoz rákot, asztmát, különféle allergiákat, nem tékozolja a nyersanyagokat és nem szennyez.

Hogy hova, merre vittem ezeket a gondolatokat? Nem könnyű felsorolni. Budapesten a Műegyetem látott vendégül, Debrecenben a Kossuth Lajos Tudományegyetem, a Református Kollégium, amely tiszteletbeli professzorává fogadott, és a Teológiai Akadémia, amely 1990—1992-es évkönyvében közölte a hallgatói előtt elhangzott előadásomat. Hadd említsem meg Miskolcot, Kaposvárt, Kecskemétet, Zalaegerszegt is, valamint Pozsonyt, ahol a Műegyetem és a Magyar Kultúrkör meghívására többször is jártam. Erdélyben pedig „nyitott város” előttünk Marosvásárhely, gyermekkorom szeretett városa éppúgy, mint kisebb testvérei: Barót, Dicsőszentmárton, Kézdivásárhely, Kovászna, Nyárádszereda, Sepsiszentgyörgy, a már csak nevében szász Szászrégen. De voltunk olyan kis faluban is, mint például a Nyárad-menti Márkod, ahol a templomban találkoztunk az alig harminc főnyi közönséggel, vagy mondjam inkább: gyülekezettel.

A fogadtatás, tárgyilagosan állapítom meg, mindenütt meleg, a hangulat sokszor felforrósodott. Ez természetesen jólesik, de nem ez az igazán fontos sem Irma számára, sem számomra. Hanem az, hogy mi marad ott az emberek lelkében az általunk tolmácsolt üzenetből.

— **Köszönjük az interjút. Isten áldását kérjük mindkettőtök életére és további munkájára.**

(Kérdezett: Veress Zoltán)

Második évkönyvét jelentette meg 1995 elején a bécsi „Europa”-Club, az ottani magyarok igényes kulturális egyesülete, Székely Szabó Zoltán szerkesztésében. A **Magyarok térben és időben** című gyűjtemény a klubban 1994 folyamán elhangzott előadások szövegét tartalmazza. Kiemelten említjük ezek között Szegedy-Maszák Mihálynak, a budapesti **Protestáns Szemle** főszerkesztőjének előadását, amely a magyar szellemi élet egészében is rangos helyet betöltő folyóirat múltjáról és jelenéről szól: az 1889—1944 közötti időszakról (emelyen belül egyfajta fénykort jelentettek Ravasz László főszerkesztőségének esztendei), valamint az 1992-es újraindulást követő két évről, az új kor új kihívásairól. — Az „Europa”-Club kiadványa példát állít elénk arra vonatkozóan, hogyan kellene sáfárkodnunk nekünk is az Ökumenikus Önképzőkör rendszeres nyári táboraiban felhalmozódó szellemi javakkal.

Munkácsy Mihály (1844—1900) **Krisztus Pilátus előtt, Ecce homo és Golgota** című festményei — az ún. Krisztustrilógia — 1996-ban együtt lesznek láthatók a debreceni Déri Múzeumban. Az előkészületekről tudósító lapok megjegyzik, hogy a három monumentális festményt eddig senki nem láthatta együtt, egy helyen, még maga Munkácsy sem.

Tizenhárom svéd egyházi személyiség, köztük Gunnar Weman uppsalai érsek rendhagyónak tűnő, alapjában véve azonban nagyon is természetes és folytatásra váró, követésre ösztönző vállalkozása az a kazetta, amelyről a **Psalmbooken** legszebb zsoltárai hallgathatók — az említett egyházi személyiségek előadásában. A kazetták eladásából származó pénz a nemzetközi evangélikus segélyszervezet, az ún. Luther-segély nagyböjti gyűjtésébe folyik be.

Hatvan éve, 1935-től kezdve jelenik meg Budapesten a **Vigilia**, a magyar katolikus értelmiség rangos havi folyóirata, amely nem katolikus magyarok — protestánsok, zsidók — körében is jelentékeny népszerűségnek örvend, mindenekelőtt nyitottságának és értékközpontúságának köszönhetően. Egykori szerkesztői közül kiemelkedik két papköltő: Mécs László (1895—1978) és Sík Sándor (1889—1963), valamint Rónai György (1913—1978) költő és műfordító, aki 1968-ban került a lap élére, és haláláig következetes terjesztője volt a II. vatikáni zsinat újító szellemének. A jubileumi számban Lukács László jelenlegi főszerkesztő így foglalja össze a folyóirat célját: „a Szent Pál-i megszabadító igazság erejében bízva vállal felelősséget a világért és a magyar valóságért”.

Udvaros Béla rendezésében mutatta be a Protestáns Közművelődési Egyesület szerény támogatásával működő budapesti Evangélium Színház az 1947-ben emigrált, 1979-ben Bécsben elhunyt Kovách Aladár **Téli zsoltár** című drámáját, amelynek Apáczai Csere János a hőse. A darab ősbemutatója 1941-ben volt az akkori Nemzeti Színházban, s az Evangélium Színház 1995 márciusában színre került felújításáig többé egyetlen társulat sem játszotta.

K E R E S Z T É N Y

Újra népszerűek — vagy helyesebben: változatlanul népszerűek — a bibliai témák a filmművészetben. Sok egyéb példa mellett ezt bizonyítja Christina Olofson filmje, az **Evas döttrar** (Éva lányai), amely tulajdonképpen dokumentumfilm: felvételei a Helsinkiben 1994-ben rendezett színházi fesztiválon készültek. Ezen a rendezvényen svéd, finn, norvég, észt és lett társulatok játszották bibliai nőalakokról szóló produkcióikat. Az Evas döttrar márciusi bemutatóját, illetve további vetítéseit követően négy alkalommal rendeztek nyilvános vitát a stockholmi Fågel Blå filmszínházban, írók és kritikusok, filmesek és egyházi személyiségek részvételével.

A bibliai nőalakokról nemrég, 1994 végén, könyv is jelent meg Svédországban, a Bonnier kiadó gondozásában: Ingmar Ström **Kvinnor i Gamla testamentet** (Nők az Ószövetségben) című munkája, Stig Claesson illusztrációival. Könyvtári forrásból származó értesülésünk szerint a könyv igen népszerű.

Az 1622-ben alapított római katolikus Hitterjesztési Kongregáció (Congregatio de Propaganda Fide) Magyarországra és az akkor önálló Erdélybe is küldött misszionáriusokat a protestáns befolyás növekedésének ellensúlyozására. A misszionáriusok bizalmas jelentései fontos forrásai a magyar történelem és egyháztörténet adott időszakának, a hitviták és az ellenreformáció korának; ezért igen jelentős vállalkozás összegyűjtésük és kiadásuk, hozzáférhetővé tételük a korszak kutatói számára. Ezt a nagy munkát Tóth István György, a Magyar Tudományos Akadémia munkatársa végezte el (aki korábban részt vett az 1990-ben megjelent **Moldvai Csángó-Magyar Okmánytár** kiadásának előkészítésében is). A **Relationes Missionariorum de Hungaria et Transilvania (1627—1707)** című kötet, amely a Ráday Gyűjtemény, a Római Magyar Akadémia és a Történettudományi Intézet támogatásával jelent meg, huszonnégy misszionárius negyven jelentését tartalmazza; az eredeti latin szövegeket magyar és német nyelvű összefoglalók s bőséges jegyzetanyag egészítik ki.

1995 tavaszán került sort a régóta szerveződő Protestáns Missziói Tanulmányi Intézet ünnepélyes megnyitására Budapesten. A magyarországi református és evangélikus egyházak, valamint a Károli Gáspár Református Egyetem alapította intézet hitterjesztő tevékenysége nem külmiszióra (más felekezetekhez tartozó és nem keresztények át- és megtérítésére), hanem belmiszióra szándékszik irányulni — a hitélet élénkítésére és elmélyítésére a mindinkább szekularizálódó, azaz világiasodó társadalomban.

M Ű V E L Ő D É S

Mint ismeretes, a náci Németország csapatai által 1944 márciusában megszállt, függetlenségét elvesztett Magyarországról koncentrációs és megsemmisítő táborokba deportálták a zsidók nagy részét. Mentésükben oroszlánrészt vállalt a budapesti svéd követség, amelynek ez időbeli magatartása — Szita Szabolcs történész szavaival — a humanitárius diplomácia első példája. Ennek a hősi munkának a dokumentumait adja közre a budapesti Katalizátor Iroda az **Emberirtás — embermentés. Svéd követjelentések 1944-ből** című, ez év februárjában megjelent kötetben. Carl I. Danielsson követ és a tragikus sorsú követségi titkár, Raoul Wallenberg svéd nyelvű jelentéseit Bajtay Péter fordította magyarra.

Ugyanezen idők dokumentuma a független királyi Magyarország utolsó svédországi követének, Ullein-Reviczky Antalnak az 1938—1945 közötti korszakról szóló emlékirata, a **Guerre allemande, paix russe. Le drame hongrois**, amely 1947-ben jelent meg Svájcban. Ullein-Reviczky mindössze néhány hónapig állt a stockholmi magyar követség élén: 1943 szeptemberétől 1944 márciusáig, amikor is — tiltakozásul a német megszállás ellen — lemondott tisztéről és nyilatkozatban foglalt állást a németek által hatalomba ültetett kormánnyal szemben, majd Törökországon és Svájcban át Angliába emigrált (ott is halt meg 1955-ben). Emlékiratának **Német háború — orosz béke** című, Szabolcs Katalin készítette magyar fordítását 1993-ban jelentette meg az Európa Könyvkiadó és az ismert történettudományi folyóirat, a **História**, közösen szerkesztett könyvsorozatuk, az **Extra Hungariam** keretében.

A magyar irodalomtörténet sajnálatos „öncsonkítása” az, hogy hosszú évtizedek óta nem foglalkozik az egyházi irodalommal, pedig a nyomtatásban megjelenő, s a templomokban elhangzó egyházi szövegek — imák, prédikációk, vallásos elmélkedések — nemcsak a hitélet táplálékai, hanem az anyanyelvi műveltség és esztétikai érzék közvetlen forrásai is a felnőtt lakosság jelentős tömegei számára. Ez az egyik alapgondolata Lukácsy Sándor **Isten gyertyácskái** című, a budapesti Jelenkor Kiadó gondozásában nemrég megjelent tanulmánykötetének, amely egyházi irodalmunk műfajairól és ezek művelőiről, régebbi és újabb klasszikusairól szól.

Madách Imre (1823—1864) főműve, **Az ember tragédiája**, nem tekinthető az egyházi irodalomhoz tartozónak, noha egy bibliai történetből indul ki: a bűnbeesésből és ennek következményeiből, s lényegében azt boncolgatja, milyen hiábavaló az ember igyekezete arra, hogy Isten nélkül találja meg létének értelmét a világban. Keletkezése óta a művet sokan és sokfé-

leképpen elemezték, de inkább történeti és filozófiai, mint teológiai szempontból. Nagy László 1994-ben, Kolozsváron, az Erdélyi Református Egyházkerület kiadásában megjelent tanulmánya (**Madách Imre Az ember tragédiája című színművének teológiai vizsgálata**) éppen a mű sokáig elhallgatott, homályban hagyott transzcendens üzenetének felfedezéséhez és megértéséhez segít közelebb jutni.

1995 márciusában rendezték meg Gyulán a vallási témájú filmek és videofilmek első országos fesztiválját, amelyen több díjat osztottak ki. Az első díjat Nagy Attila János **Közös jel** című filmje nyerte.

Svédországban járt Kovács András filmrendező, a Cseres Tibor regénye nyomán készült **Hideg napok** és több más játékfilm alkotója, akinek egyik legutóbbi munkáját, a Bolyai Tudományegyetemről szóló négyrészes dokumentumfilmet (**Volt egyszer egy egyetem**) nemrég sugározta a Duna-tévé. Kovács András most hasonló filmet forgat az egykori kolozsvári Református Kollégiumról, amelynek maga is diákja volt, sehhez, valamint a magyar tannyelvű marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet történetéről szóló filmjéhez készített interjúkat a két intézmény néhány, most Svédországban élő „véndiákjával”.

Rendhagyó vendégszereplésen volt április elején az osztrák fővárosban a budapesti Nemzeti Színház társulata: Balogh Elemér és Kerényi Imre **Csíksomlyói passió** című játékát adták elő a bécsi belváros evangélikus templomában. Az erdélyi vallásos hagyomány és folklór elemeiből épített passiójáték évek óta változatlan sikerrel szerepel a színház műsorán.

Húsvét hetében tartották Gyulán — mint már hírt adtunk róla — az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem és a Pax Romana katolikus értelmiségi mozgalom közös szervezésében a korábban akadémiai napoknak nevezett, immár ötödik magyar ökumenikus találkozót. Az előadók és meghívottak között nemzetközi tekintélyű közéleti személyiségek voltak. Svédországból tudunkkal senki nem vett részt a rendezvényen, elsősorban az alkalmatlan időpont miatt — az elhangzott, hír szerint igen értékes előadásokat azonban röviden ismertetjük majd az Új Kéve egyik következő számában.

Unitárius könyvesbolt nyílt Budapesten, az Alkotmány utca 12 szám alatt, amelyet a Magyarországi Unitárius Egyház első gazdasági vállalkozása, a Heltai Gáspár Kiadói, Kereskedelmi és Szolgáltató KFT működtet — tudtuk meg az **Unitárius Élet** áprilisi számából. Kínálatában unitárius és más protestáns iratok, gyermek- és ifjúsági könyvek, magyar és más nyelvű bibliák, a Kálvin Kiadó, az Evangélikus Sajtóosztály, a Baptista Kiadó, az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem kiadványai találhatók.

VZ

DUNA-TÉVÉ — TELETEX — 350. OLDAL

SVÉDORSZÁGI RENDEZVÉNYEK NAPTÁRA A KÉPÚJSÁGBAN

KULTURÁLIS AJÁNLÓ címmel új rovat indult a műholdas Duna-televízió képújságában. Ebben többek között a svédországi magyar szervezetek, egyesületek és egyházak rendezvényei, továbbá minden más magyar vonatkozású rendezvény is megtalálható. A **KULTURÁLIS AJÁNLÓ** tartalomjegyzékét a képújság (teletex) 350. számú, két oldalból álló forgólapja hozza, s azon leolvasható, mely oldalon kezdődik a svédországi programelőzetes. A képújság a rendezvények helyét, időpontját, szervezőjét, esetenként szereplőit stb. dátum és városanként csoportosítva közli.

A svédországi magyar és magyar vonatkozású rendezvények teljes naptárát az Északi Magyar Archívum vezetője, Szöllősi Antal állítja össze, aki havonta két alkalommal közli azt a képújság szerkesztőségének. Részben ugyanezt az anyagot küldi Göteborgból, havonta egy alkalommal a SMOSZ megbízásából Fülöp Géza. A kétféle közlés összehangolása nyomán a DUNA-televízió képújsága a nap bármelyik órájában pontos információval szolgál a rendezvényekről.

DIÁKCSERE

Az Új Kéve múlt év decemberi számában közöltük Endrédi Gusztáv stockholmi presbiterünk Újraindult a Budapesti Evangélikus Gimnázium című írását. Az immár két Nobel-díjassal büszkélkedő iskola vendiákja azóta többször megfordult a magyar fővárosban, s vizsztatérve nagyszerű tervet ajánlott egyházi közösségünk figyelmébe. Az elképzelés szerint kölcsönös látogatást, kéthetes turnusokban folyó nyaraltatást szerveznének magyarországi (fasori) diákok számára Svédországban, svédországi ifjak számára Magyarországon. Az első héten ifjainkat együtt szállásolnák el a Fasori gimnázium bentlakásában, a második héten pedig egy-egy őket fogadó magyar családnál laknának. A hozzánk látogató fasori diákok itt-létük első hetén együtt lennének a Tångagårdén álló gyülekezeti otthonunkban, második hetüket pedig egy-egy őket fogadó svédországi magyar családnál töltenék.

Ha ezen a nyáron már nem is valósulhat meg a terv, a jövőbeni tervezés érdekében kérjük mindazokat, akiket érdekel a diákcsere gondolata — akár úgy, hogy gyermekeiket küldenék Magyarországra, akár ottaniakat fogadnának — mielőbb jelentkezzenek a következő címen:

Endrédi Gusztáv, Skotstigen 2,
181 43 LIDINGÖ (Stockholm),
Telefon: +46 (0)8 - 765 14 83.

MUNKATÁRSAKAT KERES A MEVISZ

Négy gyülekezetünkben tartott vetített-képes előadást az elmúlt őszi folyamán Dr. Cserhádi Péter, a Magyarországi Evangélikus Ifjúsági Szövetség (MEVISZ) elnöke, s beszámolt a többnyire hátrányos helyzetű (mozgássérült, vak, állami gondozott, értelmi fogyatékos) gyermekek, ifjak, ritkábban felnőttek számára szervezett nyári táboraikról.

Ezekbe hívnak és várnak most **önzetlen munkatársakat** a MEVISZ vezetői. Remélik, akad olyan a svédországi magyar ifjak között is, aki nyári szünidejét Magyarországon töltve hajlandó lenne a tíznapos turnusra járó 4000 Ft (kb. 250 svéd korona) díjat megfizetni, s emellett a táborban szociális és diakóniai munkával is részt venni.

A MEVISZ az alábbi táborokba vár fiatalokat önkéntes diakóniai munkára: **KEMENESMIHÁLYFA** (mozgássérültek számára szervezett) július 3—12; augusztus 4—13.

CSÁKVÁR (mozgássérültek számára szervezett): július 18—27; július 28—augusztus 6.

FARKASGYEPÜ (nevelőintézetiek számára szervezett): augusztus 10—21. Jelentkezni levélben, telefonon vagy személyesen lehet: HU-1085 BUDAPEST, Üllői út 24. II. em. MEVISZ. Tel./fax: +36-1-113 89 25. Ügyintéző: **Csorba Gábor**.

SOMIT-HÍREK

Az egy éve alakult Svédországi Magyar Ifjak Társasága a sikeres februári, stockholmi bemutatkozás után május 12—14. között a középsvédországi Tångagårdén tartja legközelebbi összejövetelét. Kulich Károlytól, a SOMIT elnökétől megtudtuk, hogy a Társaság nagyszabású nyári tábor tervével foglalkozik. A tervek szerint június 17—25. között, ugyancsak Tångagårdén kerül sor az Európai Magyar Ifjak Találkozójára, melyre mind Kelet-Európa, mind pedig Nyugat-Európa országaiból várnak vendégeket. Egyúttal szeretnék bővíteni kapcsolataikat a hasonló ifjúsági szervezetekkel, közöttük az Olaszországban és Franciaországban működőkkel is. Szeretnék, ha az európai magyar ifjúsági szervezetek közös programot dolgoznának ki a szórványban élők magyarságtudatának életben tartására, az emigráció jeles képviselői által létrehozott értékek megőrzésére, s azoknak új értékekkel való gyarapítására. Mind a májusi, mind a júniusi táborokra jelentkezni a következő címenek lehet:

Kulich Károly, Thomsons vägen 16.
213 73 Malmö.

Telefon: +46 (0)40 - 21 39 34;

Balázs Emőke, Duvkatan 87.

554 64 Jönköping.

Telefon: +46 (0)36 - 14 88 66,

Telefax: +46 (0)36 - 14 07 17.

Vendégünk volt Gémes Katalin

A Külföldi Magyar Cserkész Szövetség európai kerületi parancsnoka, Gémes Katalin április folyamán látogatást tett néhány délsvédországi városban. Látogatása jó alkalom volt arra, hogy elbeszélgezzünk vele a cserkészetről, s ezen belül a svédországi cserkészmunkáról.

— **Mióta létezik magyar cserkészlet Magyarországhatárain kívül?**

— Ebben az évben lesz ötven éve, hogy megalakult a Külföldi Magyar Cserkész Szövetség. Az egykori alapítók azóta szétszóródtak a szélrózsa minden irányába, de amit elindítottak, túlnőtte őket, sőt, világmozgalommá vált.

— **Van-e létjogosultsága, jövője a cserkészletnek a mai, megváltozott világban, a XXI. század küszöbén?**

— Ugy gondolom, hogy soha nem volt aktuálisabb a cserkészlet, mint éppen most. A cserkészlet nem csak időtöltés, vidámság, szórakozás, hanem nevelés is. Jellemnevelés és önévelés. A mai világban, mikor az egoizmus egyre inkább terjed, a cserkészlet alapelve — a másik emberrel, a közösséggel való törődés — mindinkább időszerűvé válik.

— **Van-e a cserkészletnek sajátos üzenete a külföldön élő magyarokhoz?**

— A külföldön élő magyarok Tompa Mihály gólyamadarához hasonlóan vallják, hogy nekik két hazát adott a végzet. Mind a kettőnek igyekeznek jó honpolgárai lenni: az elsőnek értékeit megtartva, ápolva és továbbadva, a befogadó hazát megismerve, megszeretve, abba beilleszkedve. A külföldön élő magyarok felismerték, hogy jellemnevelő hatása mellett a cserkészlet feladata a magyar nyelv és kultúra ápolása, megismertetése és terjesztése is.

— **Utadnak célja a délsvédországi cserkészlet újraélesztése. Mikor alakult meg és mikor szűnt meg itt a cserkészlet?**

— Talán nem egészen helyes újraélesztésről beszélni, hisz Dél-Svédországban tudtommal csak Malmöben volt magyar cserkészcsapat, s az is elég rövid ideig működött. A többi helység fiataljai, majd a malmöiek is bekapcsolódtak a stockholmi cserkészcsapat munkájába, résztvettek a nyári táborozásokon, amit Tångagårdén, a protestáns gyülekezetek otthonában tartottak. Önálló magyar cserkészmunka tulajdonképpen nem is volt Dél-Svédországban, eltekintve a rövid malmöi időszakról.

— **A nyáron vezetőképző tábor lesz Németországban. Mondanál erről valamit?**

— Kétévenként tartunk ilyen táborot, a soron következő az idén

kerül megrendezésre. Itt 14-15 éves korig örsvezetőket, 18 éves kortól fölfele pedig segédtszettek képezünk ki.

— **Kik jelentkezhetnek erre a kiképzésre?**

— A jelentkezés egyik feltétele: a tábor előtt tanfolyamot kell elvégezni, mely elsősorban magyarságismeretet nyújt (történelm, földrajz, irodalom stb). Feltétel a tökéletes magyar nyelvtudás is. A 10-11 napos vezetőképzés idején jó, ha előzetes cserkészismeretekre építhetünk.

— **Eszerint csak olyanok jelentkezhetnek a vezetőképzésre, akik már voltak cserkészek?**

— Az ideális ez volna, de nem okvetlenül szükségszerű. Példárá Dél-Svédország is, ahol igen kevés fiatalról tudunk, aki korábban aktívan résztvevett volna a cserkészletben. A most vezetőképzésre jelentkezettek közül egy sem volt még cserkész. Ezeknek meg kell szerezniük azt az alapot, amelyre a későbbiekben építhetünk, s esetükben ez természetesen több tanulást, erőbevetést igényel.

— **Milyen segítséget kapnak hiányos ismereteik pótlásához?**

— Elsősorban könyveket, tájékoztató anyagot, amiket körutamat során máris szétosztottam az érdeklődők között. A stockholmi csapat májusban előkészítő tanfolyamot szervez a vezetőképzőre jelentkezők számára.

— **Egy gyakorlati kérdés: mibe kerül a részvétel egy ilyen vezetőképző táboron?**

— A tábordíjakat igyekszünk alacsonyan tartani. Bár elég szűkös keretből gazdálkodunk, azokon, akik nem tudják kifizetni a részvételi díjat és az utazási költséget, igyekszünk segíteni.

— **Rövid időn belül már másodszor jársz itt a délsvédországi cserkészmunka beindítása érdekében. 1994 novemberében a Kristianstadi Magyar Egyesület székházában tartottál előadást, most pedig voltál Göteborgban, Boråsban, Ljungbyben és Sölvesborgban, s elmész Malmöbe és Halmstadba is. Mit mondhatsz utad eredményességéről? Milyen volt az érdeklődés?**

— A találkozókra hétköznapiokon került sor, így sehol nem voltak sokan, de nem is a létszám nagysága a fontos, hanem annak a néhány embernek a lelkesedése, akik végül is vállalják a munkát. Mint minden más, önkéntesen végzett munkának, így a cserkésztevékenységnek is az egyik legfontosabb feltétele a folyamatosság. Úgy láttam, hogy mindenütt akad két-három ember, aki megérti és magáévá teszi az előbbi feltételt, megvan bennük a kellő lelkesedés és tenniakarás. Ezért vagyok teljesen biztos abban, hogy az itt és most beinduló cserkészmunka a jövőben eredményes lesz.

(Kérdezett: Tóth Ildikó)

Örömmel értesítjük híveinket, hogy

1995. május 28-án, vasárnap, 10.00 órai kezdetű úrvacsorás istentiszteletünk keretében

KONFIRMÁCIÓS ÜNNEPSÉGET

tartunk a Tångagärde-i gyülekezeti otthonunk közelében levő Trogared-templomban.

Minden érdeklődőt szeretettel hívunk és várunk

PROTESTÁNS ISTENTISZTELETEK ÉS RENDEZVÉNYEK IDŐPONTJAI

MÁJUS			
		ISTENTISZTELET	Megjegyzés
6	szombat	11.00 ESKILSTUNA 17.00 VÄSTERÅS	
7	vasárnap	16.00 STOCKHOLM	7-én 18.30-kor, 10-én 18.30-kor kátéóra STH-ban
13	szombat	17.00 TUTARYD/LJBY	esküvő
14	vasárnap	11.00 SÖLVESBORG (Ynde-iskola udvarán)	szabadtéri istentisztelet vendégek: a BRS- JKP-i gyülekezetből
20	szombat	16.00 HELSINGBORG	20-án 09.00-kor kátéóra LJB-ben
21	vasárnap	16.00 MALMÖ	
máj. 25—26. TÁNGAGÁRDE, GYÜLEKEZETINAPOK máj. 27. TÁNGAGÁRDE, ORSZ. PRESB. KONF.			
28	vasárnap	10.00 TÁNGAGÁRDE 16.00 GÖTEBORG	KONFIRMÁCIÓ

JÚNIUS			
		ISTENTISZTELET	Megjegyzés
3	szombat	16.00 OSLO	
4	vasárnap		KILÁTÓ STOCKHOLM június 7, 21
10	szombat	11.00 KATRINEHOLM 17.00 VÄSTERÅS	
11	vasárnap	16.00 STOCKHOLM	
17	szombat		EURÓPAI MAGYAR IFJAK TALÁLKOZÓJA
18	vasárnap	11.00 TÁNGAGÁRDE 16.00 GÖTEBORG	TÁNGAGÁRDE június 17—25
24	szombat	11.00 LJUNGBY 16.00 HELSINGBORG	
25	vasárnap	16.00 SÖLVESBORG	

JÚLIUS			
A többévtizedes gyakorlatnak megfelelően lelkigondozói szolgálatunk július 1-től augusztus közepéig szünetel.			
Június 30. (péntek)—július 8. (szombat) között TÁNGAGÁRDÉN: az ÖKUMENIKUS ÖNKÉPZŐKÖR 8. NYÁRI TÁBORA. Érdeklődni és jelentkezni Vánky Anikónál, a 08 - 760 82 96 -os telefonon lehet.			
Július 14—27. között a Németországi Evangélikus Ifjúsági Szövetség, július 29. — augusztus 13. között pedig egy ugyancsak német keresztény ifjúsági csoport táborozik TÁNGAGÁRDÉN.			

Az időpontokkal, kereszttelővel, esketéssel, család- vagy beteglátogatással, temetéssel kapcsolatos vagy más jellegű kérdésekkel szíveskedjenek a lelkészi hivatalhoz fordulni: Molnár-Veress Pál lelkész, Vintrosagatan 17, 124 73 BANDHAGEN (Stockholm), Telefon/Fax: 08-86 36 39.

Látogassunk minden olyan egyházi rendezvényt, istentiszteletet vagy szentmisét, ahol Isten ígését anyanyelvünkön hallgathatjuk!

RÓMAI KATOLIKUS SZENTMISÉK IDŐPONTJAI

MÁJUS			
		SZENTMISE	
6	szombat	10.00 BORÅS 16.30 JÖNKÖPING	
7	vasárnap	16.30 GÖTEBORG	
13	szombat		
14	vasárnap	12.30 STOCKHOLM	
20	szombat	11.30 LUND 15.30 MALMÖ	
21	vasárnap	12.30 OLOFSTRÖM 17.00 HELSINGBORG	
27	szombat	13.00 VÄXJÖ 18.00 LJUNGBY	
28	vasárnap	12.30 HALMSTAD 16.00 OSKARSTRÖM	

JÚNIUS			
		SZENTMISE	
3	szombat	10.00 BORÅS 16.30 JÖNKÖPING	
4	vasárnap	16.30 GÖTEBORG	
10	szombat	15.00 VÄSTERÅS	
11	vasárnap	12.30 STOCKHOLM	
17	szombat	11.30 LUND 15.30 MALMÖ	
18	vasárnap	12.30 OLOFSTRÖM 17.00 HELSINGBORG	
24	szombat	13.00 VÄXJÖ 18.00 LJUNGBY	
25	vasárnap	12.30 HALMSTAD 16.00 OSKARSTRÖM	

Sölvesborgi híveink figyelmébe!

A május 14-én, 11.00 órakor kezdődő, az Ynde iskola udvarán tartandó szabadtéri istentisztelet után további együttlétre, ismerkedésre, beszélgetésre ad lehetőséget a **közös ebéd**, melyet önköltségi áron szolgálunk fel. Kérjük mindazokat, akik ezen részt kívánnak venni, e hirdetés kézhezvétele után **azonnal jelentkezzenek körzetenként** a következő telefonszámokon:
Sölvesborg: **0456-140 37** Tóth Ildikó (17.00—22.00 órák között); Bromölla: **0456-255 12** Csongvai Ildikó (18.00—22.00); Kristianstad: **044-10 31 57** Szarka János (17.00—22.00); Olofström: **0454-484 22** Bodor Tibor (16.00—21.00); Ysanne **0456-319 24** Újvári Csaba (18.00—21.00).

Az Ynde iskola megközelítése:

